

Katedra finančního práva a financí

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VZTAHY CENTRÁLNÍ BANKY

K BANKÁM OBCHODNÍM

Vypracovala: Zuzana Tůmová, ročník 5.

Pavlíkova 606

142 00 Praha 4

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Milan Bakeš DrSc.

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci
čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Amara Tiwana

Ráda bych touto cestou poděkovala Prof. JUDr. Milanu
Bakešovi DrSc. za cenné připomínky, odborné vedení
i konzultace, které mi poskytl při vypracování této práce.

Obsah

1	ÚVOD	6
2	ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA	8
2.1	PRÁVNÍ VYMEZENÍ ČESKÉ NÁRODNÍ BANKY	8
2.2	ČINNOST ČESKÉ NÁRODNÍ BANKY	9
3	OBCHODNÍ BANKY	12
3.1	PRÁVNÍ VYMEZENÍ OBCHODNÍ BANKY	12
3.2	ČINNOST OBCHODNÍ BANKY	12
3.3	ZÁSADY BANKOVNÍ ČINNOSTI	14
4	POJEM BANKOVNÍ REGULACE A BANKOVNÍHO DOHLEDU	15
5	REGULACE	19
5.1	VSTUP DO BANKOVNÍHO SEKTORU	19
5.1.1	BANKOVNÍ LICENCE	20
5.1.2	ŘÍZENÍ O UDĚLENÍ LICENCE	21
5.1.3	ZÁKLADNÍ OBLASTI POSUZOVÁNÍ	23
5.1.4	ZÁNİK BANKOVNÍ LICENCE	29
5.1.5	JEDNOTNÁ LICENCE	29
5.2	PRAVIDLA OBEZŘETNÉHO PODNIKÁNÍ	35
5.2.1	KAPITÁLOVÁ PŘIMĚŘENOST	35
5.2.2	ÚVĚROVÁ ANGAŽOVANOST	40
5.2.3	LIKVIDITA	42
5.2.4	POVINNÉ SDĚLOVÁNÍ INFORMACÍ	44
5.2.5	PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚZ	46
5.2.6	DALŠÍ PRAVIDLA OBEZŘETNÉHO PODNIKÁNÍ	49
5.2.7	POJIŠTĚNÍ VKLADŮ	50
5.2.8	PŮSOBNÍ CENTÁLNÍ BANKY V ÚLOZE VĚŘITELE	
	POSLEDNÍ INSTANCE	51

6	DOHLED	53
6.1	PRAKTICKÝ VÝKON BANKOVNÍHO DOHLEDU	53
6.1.1	DOHLED NA MÍSTĚ.....	53
6.1.2	DOHLED NA DÁLKU.....	54
6.2	ÚLOHA DOHLEDU	56
6.3	SANKČNÍ A NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ	57
6.3.1	PENĚŽITÁ POKUTA.....	57
6.3.2	OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ.....	58
6.3.3	NUCENÁ SPRÁVA.....	60
6.3.4	ODEJMUTÍ BANKOVNÍ LICENCE.....	64
7	BANKOVNÍ DOHLED NA KONSOLIDOVANÉM ZÁKLADĚ	66
8	ZÁVĚR	69
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
10	PŘÍLOHY	74
10.1	Přehled bank v České republice k 31.8.2006	74
10.2	Chronologie krachů českých bank	75

1 ÚVOD

V zemích s fungující tržní ekonomikou vedly požadavky kladené na bankovní systém k poznání, že podnikání v bankovníctví musí být určitým způsobem regulováno. To bylo podnětem pro vznik instituce bankovního dohledu, která se postupem času rozvinula ve významnou a standardní součást institucionální struktury tržní ekonomiky.

Důvěryhodnost a stabilita bankovního sektoru je pro fungování ekonomiky jednou ze základních podmínek. Tuto stabilitu nelze zajistit pouze tržními mechanismy, proto je činnost bank regulována velkým množstvím omezujících a příkazujících pravidel, především v podobě právních předpisů, zde se jedná o tzv. bankovní regulaci. Dozor nad dodržováním těchto pravidel a vyvozování důsledků z jejich porušení je pak nazýván bankovním dohledem. Dohled nad prováděním bankovních činností podle zákona o České národní bance spočívá v péči o bezpečné fungování a účelný rozvoj bankovního systému v České republice.

Transformace našeho centrálně plánovaného finančního sektoru ve finanční sektor tržní ekonomiky znamenala úplnou systémovou reorganizaci, vyžadující vybudování zcela nové finanční infrastruktury, včetně nových institucí a jejich pravomocí. Existence orgánu regulace a dohledu nebyla výjimkou. Se vstupem našeho státu do struktur Evropské unie a tedy i s probíhající harmonizací našich právních norem s normami Společenství není pochyb o aktuálnosti daného tématu. Jedná se o nejjednodušou a odbornou veřejností široce diskutovanou problematiku.

Svou diplomovou práci jsem rozdělila do několika bodů. O hlavních znacích a činnostech České národní banky

a o charakteristice obchodní banky v obecném slova smyslu se zmiňuji v kapitole dva a tři.

Stěžejní část mé diplomové práce tvoří kapitoly týkající se bankovní regulace a bankovního dohledu. Bankovní regulaci jsem rozdělila na dvě podkapitoly, týkající se podmínek vstupu do odvětví a dále pravidel obezřetného podnikání. V kapitole věnované bankovnímu dohledu považuji za hlavní problematiku tu část, jejíž obsah tvoří nápravná a sankční opatření.

Na závěr jsem krátce uvedla specifika, jimiž je odlišen bankovní dohled na konsolidovaném základě od dohledu na základě individuálním.

V současné společnosti nacházíme mnoho rozdílných názorů na to, do jaké míry a za jakých podmínek regulaci a dohled dozorovaných orgánů provádět. Ve své práci vycházím z názoru, že regulace a dohled bank jsou nezbytným opěrným bodem pro stabilitu a efektivitu bankovního systému.

V celé práci jsem se zároveň zabývala probíhajícím procesem harmonizace právních předpisů v systému bankovní regulace a dohledu.

Svou diplomovou práci jsem zpracovala z dostupných literárních pramenů, ze zákonných a podzákonných normativních aktů, z důvodových zpráv k těmto aktům a z názorů odborné veřejnosti.

2 ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA

2.1 PRÁVNÍ VYMEZENÍ ČESKÉ NÁRODNÍ BANKY

Ústavní zákon č. 542/1992 Sb., o zániku České a Slovenské Federativní Republiky stanovil jako den zániku federace i všech jejích institucí 1. leden 1993. K tomuto datu tedy zanikla také Státní banka československá a ústřední bankou České republiky se stala Česká národní banka.¹ Zvláštní postavení centrální banky státu, jenž je orgánem zcela nezávislým na politických institucích, vymezila Ústava tím, že jí věnovala samostatnou Hlavu VI, která zní:

- (1) Česká národní banka je ústřední bankou státu. Hlavním cílem její činnosti je péče o stabilitu měny; do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.
- (2) Postavení, působnost a další podrobnosti stanoví zákon.²

Zákon o České národní bance č. 6/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, který tak naplnil ustanovení čl. 98 Ústavy byl přijat 17. prosince 1992 s účinností od 1. ledna roku následujícího. Nezávislost této instituce je zajištěna § 6 a § 9 zákona o České národní bance, které definují její nezávislost v rozhodování na vládě a způsob volby členů bankovní rady. Kontrola činnosti České národní banky je zajištěna Parlamentem České republiky.

¹ ČNB, Česká národní banka 1993-2003, Praha: Česká národní banka 2003, str.7

² Čl. 98 zákona č. 1/1993 Sb.

Česká národní banka svým právním postavením, hlavními úkoly, způsobem práce i organizační strukturou plynule navazovala na fungování její předchůdkyně, Státní banky československé. Její podobu ale podstatným způsobem zformovaly hlavní změny, které proběhly ve společnosti i ekonomice v předchozích třech letech, které uplynuly od sametové revoluce do vzniku České národní banky.

2.2 ČINNOST ČESKÉ NÁRODNÍ BANKY

Podle náplně práce České národní banky můžeme její činnost rozdělit na tři hlavní skupiny. A to na

- (1) **měnovou politiku**, kam bych zařadila především péči centrální banky o cenovou stabilitu, stanovení úrokové sazby, vedení účtů jednotlivých bank a přijímání jejich vkladů,
- (2) **emisní činnost**, kam spadá vydávání bankovek a mincí a
- (3) **bankovní regulaci a dohled**. Právě tato činnost se stala předmětem mé diplomové práce, kterou se budu podrobněji zabývat.

Při zakládání bankovního dohledu na počátku 90. let se objevoval hojně názor, jenž někde přetrvává až dodnes, zda by vůbec bankovní dohled měl být součástí centrální banky, neboť v určitých momentech se může výkon bankovního dohledu dostat do rozporu s plněním hlavních cílů centrální banky. Jako příklad uvedu situaci, kdy centrální banka nemá v žádném případě zájem na odebrání bankovní licence velkého bankovního domu, jelikož by krach takového institutu mohl způsobit nestabilitu měny. Vzhledem k tomu, že České národní bance již nepatří pozice orgánu dozorujícího pouze v rámci bankovníctví, lze konstatovat, že vize rozdělení měnové politiky a dohledu do různých institucí se ztrácí v nedohlednu.

Ráda bych se na tomto místě zmínila o činnostech, jež byly České národní bance svěřeny v době nedávno minulé, a to účinností zákona č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem. Tento zlom na finančním trhu nastal po dlouhodobých dohadách a úvahách o tom, jakým způsobem a co nejlépe stávající situaci zefektivnit.

Ve světě je ve většině případů praktikován model, opačný než byl zvolen u nás, kdy je měnová politika a dohled nad celkovým finančním trhem rozdělen mezi dvě samostatné instituce. V naší zemi byl vybrán model finančně rozhodně méně náročný a na první pohled co do struktury více přehledný, ale mám zato, že o to více nebezpečnější, jelikož všechna pravomoc je tak soustředěna do jedné rukou.

V České republice byl dohled nad celým finančním trhem k 1. dubnu 2006 integrován do České národní banky, která převzala agendu Úřadu státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění Ministerstva financí, Komise pro cenné papíry a Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami. Organizační struktura České národní banky byla rozšířena o dvě nové sekce odpovědné přímo bankovní radě - o **sekci regulace a dohledu nad kapitálovým trhem** a **sekci regulace a dohledu nad pojišťovnami**. Dohled nad penzijními fondy, který vykonávaly Ministerstvo financí a Komise pro cenné papíry byl sjednocen do sekce regulace a dohledu nad kapitálovým trhem a dohled nad družstevními záložnami se stal součástí **sekce bankovní regulace a dohledu**.

Otázkou zůstává zda se tento krok, kterým se Česká národní banka stala jedinou dozorovou institucí nad celým finančním trhem v České republice, ukáže jako pozitivní či naopak. Jedním z cílů tohoto sjednocení byla snaha o co možná největší transparentnost finančního trhu. Je to ale tímto způsobem vůbec možné? Dle mého názoru se právě naopak může tato situace projevit až nebezpečně, jelikož se veškerý dohled

nad kapitálovým trhem bude koncentrovat u jediného subjektu a tím může dojít k neprůhlednosti dohledu pro veřejnost. Na druhou stranu, může jednotný dohled příznivě působit v tom smyslu, že nebude docházet k překrývání některých kompetencí či dokonce k tomu, aby určitá oblast zůstala dohledem zcela nepokryta. Integrace přispěje i k více stabilnějšímu a efektivnějšímu fungování finančního trhu. Sjednocení povede mimo jiné k soustředění odborníků do jednoho místa, což by mohlo přinést kvalitnější vyhodnocení získaných informací o finančním trhu. Všeobecně se očekává, že se sjednocený dohled projeví nejen úsporami výdajů státního rozpočtu, ale významně také u dozorovaných subjektů působících na českém trhu.

V této změně můžeme spatřovat počátek nového života České národní banky, což zakládá dobrou příležitost promyslet budoucí vizi, poslání a strategii v oblasti regulace a dohledu. Momentálně je takovou výzvou implementace nového konceptu kapitálové přiměřenosti tzv. Basel II.

Nově, v souvislosti s integrací dohledu nad finančním trhem, vznikl jako součást projektu tzv. **Výbor pro finanční trh**. Výbor je sedmičlenný, z tohoto počtu jsou tři členové voleni rozpočtovým výborem Poslanecké sněmovny na návrh profesních asociací finančního trhu a dva jsou jmenováni ministrem financí. Členem výboru je též finanční arbitr a jeden z členů bankovní rady. Výbor je mimo jiné oprávněn předkládat stanoviska a doporučení v oblasti finančního trhu bankovní radě České národní banky a Ministerstvu financí a dále se vyjadřuje ke zprávě o výkonu dohledu, kterou má za povinnost centrální banka každoročně předkládat vládě a Parlamentu.

3 OBCHODNÍ BANKY

3.1 PRÁVNÍ VYMEZENÍ OBCHODNÍ BANKY

Současná doba si vyžaduje přesné vymezení pojmu banka a její odlišení od ostatních podniků vykonávajících činnost jiného charakteru, neboť na každý z těchto subjektů se vztahuje odlišný režim právní úpravy. Banky se odlišují od jiných podniků především v předmětu svého podnikání, jímž je zjednodušeně řečeno obchodování s penězi.

Banky bývají obvykle definovány ve speciálních zákonech, které upravují oblast bankovníctví. V zemích Evropské unie podléhá tato oblast harmonizaci, jejíž základem je Směrnice o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu - Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2000/12/ES ze dne 20. března 2000.³

Činnost obchodních bank jakož i činnost poboček zahraničních bank je v naší právní úpravě zakotvena v ***zákoně o bankách č. 21/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů.***

3.2 ČINNOST OBCHODNÍ BANKY

Banky jsou právnické osoby sídlící v České republice. Jako jedinou přípustnou právní formou banky je forma akciové společnosti. Banky jsou charakteristické svou základní činností, jíž je možnost přijímat vklady od veřejnosti a poskytovat úvěry jakož i vydávat elektronické peněžní prostředky.

³ Dvořák Petr, Bankovníctví pro bankéře a klienty, Praha: 2005, Linde, str. 37

Oprávněnými typy subjektů, které mohou provádět bankovní činnost v České republice jsou subjekty na základě

- (1) **bankovní licence**, kterými se mohou stát tuzemské akciové společnosti a pobočky zahraničních bank. Bankovní licenci uděluje Česká národní banka a na rozdíl od dřívější právní úpravy si již k tomu nemusí vyžadovat stanovisko Ministerstva financí. O bankovní licenci pohovořím ještě dále v rámci bankovní regulace,
- (2) na základě oprávnění vydaného v domovském státě zahraniční banky se sídlem v jiném členském státě Evropské unie, zde jde o tzv. **jednotnou licenci** o níž se rovněž také dále zmíním.
- (3) **mezinárodní smlouvy** a vyhlášky České národní banky také banky z jiných států, kterým bylo uděleno v jejich domovském státě příslušné oprávnění.⁴

Kromě uvedených základních činností vykonávají banky i široký okruh dalších činností, jež jsou uvedeny v § 1 odst. 3 zákona o bankách.

Podle toho jaké z daných činností může ta která banka vykonávat, můžeme rozlišovat mezi bankami **univerzálními** a bankami **specializovanými**. Univerzální banky se od specializovaných odlišují tím, že mají povolení působit jako banka na všechny či převážnou část bankovních činností a poskytují služby všem možným klientům. Oproti tomu, jak už sám název napovídá, jsou banky specializované zaměřeny na

⁴ *Bakeš M. a kol., Finanční právo, Praha: 2006 C.H.Beck, 4. vydání str. 52*

určité segmenty bankovního trhu nebo mají povolení působit jako banka jen na určité bankovní činnosti.

Mezi bankami univerzálními dominují na českém trhu zejména Česká spořitelna, a.s., Československá obchodní banka, a.s., a Komerční banka a.s.

Za specializované lze považovat především stavební spořitelny, ale i další banky specializující se na jiný určitý druh činnosti. Mezi ně můžeme řadit Českomoravskou záruční a rozvojovou banku a Českou exportní banku.

3.3 ZÁSADY BANKOVNÍ ČINNOSTI

Ač se od sebe obchodní banky při vykonávání své činnosti mohou odlišovat některými podmínkami, musí všechny dodržovat určité principy, jež spočívají v neustálém zajišťování likvidity banky, v bezpečnosti banky a v zabezpečování rentability.

Pokud jde o **likviditu**, ta znamená, že je banka schopna v libovolném čase dostát svým závazkům vůči svým klientům, tzn. měla by být schopna vyplatit jim uložené vklady. Z tohoto důvodu si banka musí vytvářet potřebné rezervy. Pro zajištění likvidní pozice slouží jednak rezervy pohotových platebních prostředků a jednak úvěry od jiné obchodní banky nebo České národní banky. **Bezpečnost** banky a bankovních operací spočívá především ve vnitřní i vnější kontrole a auditu. Banka by tak měla minimalizovat všechna možná rizika. Pojem **rentabilita** charakterizuje zejména hospodářský výsledek banky.

Všechny tři uvedené zásady se doplňují, ale jsou i ve vzájemném rozporu, preferování jedné z nich může být na úkor zbývajících. Smysl základních principů činnosti obchodní banky spočívá zejména v ochraně důvěry klientů, kteří s bankou obchodují. K udržování této důvěry slouží i institut centrálního bankovníctví, který svou regulací a dohledem dohlíží na udržování zásad bankovních činností v mezích, které jsou právními předpisy vyžadovány.

4 POJEM BANKOVNÍ REGULACE A BANKOVNÍHO DOHLEDU

Regulace a dohled nad bankovním systémem, jako jedna z nejdůležitějších činností České národní banky, se stala stěžejním tématem mojí diplomové práce.

Z výše zmíněné skutečnosti, že obchodní banky hospodaří především s cizími peněžními prostředky, ať již jde o prostředky získané od veřejnosti či od jiných bank, vyplývá potřeba chování a fungování bank podrobit kontrole. Dalším argumentem hovořícím pro bankovní regulaci a dohled se jeví být požadavek zajistit nezbytný a nerušený platební styk jakož i fakt, že běžný občan není schopen rozpoznat vnitřní ekonomiku dané banky v jejíž důvěru jedná. Rovněž tak následky úpadku banky mají mnohem širší dopad než-li úpadek běžného podniku. S tím souvisí i skutečnost, že náklady na náhradu škod způsobené krachem banky jsou nepoměrně vyšší než-li náklady vynaložené na bankovní regulaci a dohled.

Často, ovšem dle mého názoru nikoli zcela přesně, se pod termín bankovní dohled zahrnuje též bankovní regulace. Tyto činnosti se v mnoha směrech úzce prolínají, nelze je ovšem zaměňovat. Sám § 44 odst. 2 zákona o České národní bance zahrnuje pod pojem dohled následující

- (1) posuzování žádostí o udělení licencí a povolení podle zvláštních právních předpisů,
- (2) dohled nad dodržováním podmínek stanovených udělenými licencemi a povoleními,
- (3) kontrolu dodržování zákonů, jestliže je k této kontrole Česká národní banka tímto nebo zvláštním právním předpisem zmocněna a kontrolu dodržování vyhlášek a opatření vydaných Českou národní bankou,

- (4) ukládání opatření k nápravě a pokut při zjištění nedostatků podle tohoto zákona nebo podle zvláštního právního předpisu.⁵

Podle mého názoru musíme tedy rozlišovat dva pojmy, a to jednak bankovní dohled v širším smyslu jak ho vymezuje výše zmíněný § 44, který v sobě skrývá jak bankovní dohled v užším smyslu tak i bankovní regulaci, a vedle toho samostatně stojící pojem bankovního dohledu v užším smyslu.

Bankovní regulaci můžeme charakterizovat jako činnost centrální banky, která velkým množstvím omezujících a prikazujících pravidel, především ve formě právních předpisů, reguluje činnost bank.

Dodržování pravidel stanovených regulací, jakož i vyvozování důsledků z jejich nesprávného plnění či naprostého neplnění je předmětem činnosti **bankovního dohledu v užším smyslu**.

Pokud dále budu hovořit o bankovním dohledu, mám tím na mysli bankovní dohled v užším smyslu pokud nebude uvedeno jinak.

Regulace a dohled v bankovním sektoru jsou v porovnání s nebankovními odvětvími poměrně vysoké, a to i přes značnou deregulaci probíhající v posledních letech. Jsou ale zároveň prostředky nepostradatelnými, a to z toho důvodu, že nelze připustit autonomii vůle jednotlivých obchodních bank a ponechání jejich regulace působení tržní síly. Pokud jde o zmíněnou deregulaci můžeme ji spatřovat ve třech formách

- (1) snižování míry předchozí regulace
 - (2) odstraňování dřívějších omezení
-

⁵ § 44 odst. 2 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance

(3) povolování nových aktivit⁶

Otázkou zůstává, do jaké míry je nezbytné, aby stát skrze Českou národní banku regulaci a dohled prováděl a jaké způsoby a pravidla přitom uplatňoval. Myslím, že je třeba přitom mít stále na paměti, že se zde obchoduje s cizími penězi, které jsou bankovním domům pouze půjčeny a ty je pak mají možnost dále redistribuovat.

Základ právní úpravy tohoto institutu nalezneme v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách. Tento zákon mimo jiné Českou národní banku zmocňuje vydávat opatření a vyhlášky, které musí být zveřejněny ve Věstníku České národní banky. Dohledu se věnuje rovněž část devátá zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

Pokud jde o subjekty, které na jedné či druhé straně regulace a dohledu vystupují, jedná se o

- (1) **regulující a dohlížejíci subjekty a**
- (2) **regulované a dohlížené subjekty.**

V prvním případě se jedná o centrální banku, a to buď jednající samostatně anebo spolupracující s jinými institucemi jako jsou auditorské firmy. Při dohledu nad pobočkou zahraniční banky může docházet i ke spolupráci dvou centrálních bank, a to jednak té země, kde má sídlo banka jež zřídila pobočku v jiném státě a centrální banky státu jenž je hostitelskou zemí pobočky.

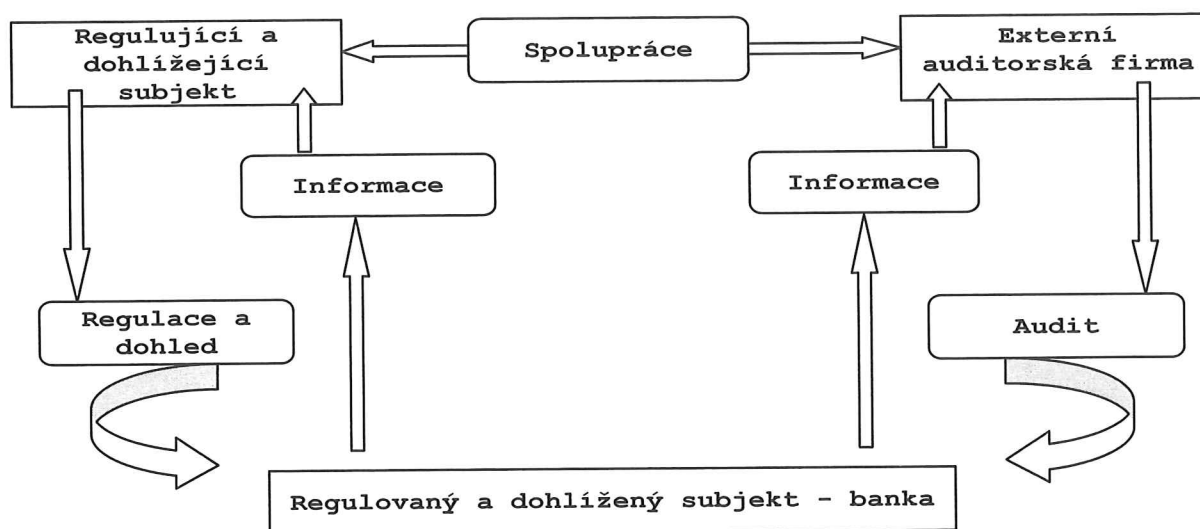
V druhém případě se jedná o veškeré instituce s bankovní licencí.

⁶ *Nehybová Marta*, Regulace a dohled nad bankami, nakladatelství a vydavatelství Miroslav Nahyba, Brno 1999, str. 6

Česká republika se nevydala cestou některých jiných států, které institucionálně oddělují centrální banku s jejími primárně měnovými funkcemi od správního úřadu pověřeného bankovním dohledem. Česká národní banka se tak vyznačuje širokým spektrem svých pravomocí, kdy je mimo jiné i institucí vydávající převážnou část právních předpisů a opatření týkajících se bankovní regulace, tak i orgánem zajišťujícím bankovní dohled.⁷

Cílem regulace a dohledu je především snaha o usměrňování činností bank a ochranu veřejnosti, klientů banky, před poškozením jejích zájmů. Ve výlučné působnosti obchodní banky tak zůstává obchodní rozhodování a její řízení, do kterého nemá Česká národní banka oprávnění zasahovat.

Obrázek 1 - Systém regulace a dohledu bank

⁷ Bakeš M. a kol., Finanční právo, Praha: 2006 C.H.Beck, 4. vydání str. 663

5 REGULACE

Jak již bylo zmíněno je bankovní regulace na rozdíl od bankovního dohledu představována souhrnem pravidel - zákonů, nařízení, vyhlášek a opatření, upravujících vznik, působnost, činnost a zánik peněžních institucí.⁸

Systém bankovní regulace můžeme rozdělit do dvou základních pilířů, a to

- (1) **podmínky vstupu do bankovníctví** neboli pravidla, která daný subjekt musí splňovat, aby mu mohla být udělena bankovní licence a
- (2) **pravidla obezřetného podnikání** v širším smyslu.

5.1 VSTUP DO BANKOVNÍHO SEKTORU

Za účelem důvěryhodnosti a stability bankovního sektoru musí být vstup do této oblasti přísně regulován. Bez splnění podmínek stanovených právními předpisy je danému subjektu právo vystupovat jako banka odepřeno. Právní úpravu pro udělení licence najdeme v části druhé zákona č. 21/1992 Sb., o bankách a dále především ve vyhlášce České národní banky č. 116/2002 Sb.⁹, která stanoví obsahové náležitosti žádosti o poskytnutí licence. K vydání této vyhlášky je Česká národní banka zmocněna přímo zákonem o bankách, kdy § 4 odst. 1 věta

⁸ Lér Leopold, Regulace činnosti bank, Bankovní institut a.s. Praha 1997, str. 4

⁹ Vyhláška, kterou se stanoví náležitosti žádosti o bankovní licenci, náležitosti žádosti o souhlas České národní banky s nabytím nebo zvýšením kvalifikované účasti na bance, s osobou uzavírající ovládací smlouvu s bankou nebo s osobou provádějící právní úkon směřující k ovládnutí banky a náležitosti oznámení o snížení kvalifikované účasti na bance nebo o pozbytí postavení ovládací osoby vůči bance

čtvrtá tohoto zákona říká: „Náležitosti žádosti o licenci stanoví Česká národní banka vyhláškou.“

Udělování bankovní licence můžeme považovat za základní prvek bankovní regulace, kterým by se mělo předcházet případným následným nedostatkům v činnosti banky. Ve skutečnosti se ovšem nelze těmito nežádoucími stavům zcela vyhnout, a tak v krátké historii České republiky najdeme nemálo příkladů, kdy se banka nebyla schopna ani za pomoci centrální banky na trhu udržet. K tomuto docházelo především v 90. letech kdy skupina bank, díky problémům s dodržováním kapitálové přiměřenosti, prakticky zanikla. Na začátku roku 2000 šestnáct malých českých bank bylo v likvidaci nebo v konkurzním řízení vzhledem k špatné finanční situaci, způsobené tunelováním vlastníky či vedením.¹⁰ Jsem názoru, že tato situace mohla být zapříčiněna málo přísnou regulací České národní banky na počátku její existence, kdy k udělování bankovních licencí docházelo za nedostatečně prověřených okolností a nezdravě nízkých nároků. Vždyť původní požadavek na výši základního kapitálu byl desetkrát menší než je dnes. Také nekompetenčnost a neodbornost řady manažerů vedla ke zkáze tolika bankovních ústavů.

V **Příloze č. 10.2** této diplomové práce uvádím konkrétní přehled „Krachů českých bank“.

5.1.1 BANKOVNÍ LICENCE

Licence je vydávána bez časového omezení a je zakázána její převoditelnost na jinou osobu. Předem časově ohraničená licence by byla zřejmě dosti neúčelná vzhledem k tomu, že samo podnikání v této oblasti předpokládá dlouhodobou činnost.

¹⁰ Jílek Josef, Finanční rizika, Grada Publishing 2000, str. 258-259

Každá bankovní licence v sobě skrývá minimálně dvě oprávnění, jsou jimi činnosti, jež pojem banka charakterizují, a z tohoto důvodu nemusejí být v licenci výslovně uvedeny, jde o

- (1) přijímání vkladů od veřejnosti a
- (2) poskytování úvěrů

Ostatní, vedlejší bankovní činnosti, vyplývají přímo z daného povolení. Pokud je bance umožněno vykonávat veškeré vedlejší bankovní činnosti uvedené v § 1 odst. 3 zákona o bankách, jedná se o tzv. **bankovní licenci plnou**. Naproti tomu, pokud je bance udělena možnost vykonávat jen některé činnosti či je vykonávat jen v omezeném rozsahu, jde o **bankovní licenci částečnou**.

V praxi se ukázalo jako nejpotřebnější omezovat činnost bank v oblasti obchodování s devizovými prostředky, a to z důvodu jejich nedostatečné vybavenosti k této činnosti. To ovšem neznamená, že by po prokázání splnění požadovaných podmínek, nemohla být bance dodatečně tato oprávnění přiznána.

5.1.2 ŘÍZENÍ O UDĚLENÍ LICENCE

Bankovní licenci uděluje Česká národní banka ve správním řízení. Jedná se o tzv. povolovací činnost. Na udělení licence není právní nárok, a to ani po splnění všech předepsaných kritérií. Povolovací orgán zde má při posuzování žádosti o poskytnutí licence možnost správního uvážení, v potaz tak může přijít například potřebnost nové banky v bankovním systému či naopak její nadbytečnost, která by mohla negativně ovlivnit finanční trh. K takovému negativnímu postoji došlo naposledy koncem června 2006, kdy Česká národní banka zamítla žádost První česko-ruské banky o udělení bankovní licence. Toto rozhodnutí bylo vydáno bez udání důvodu. Lze se ale domnívat, že k výše uvedenému došlo proto, že majoritními vlastníky dané banky jsou pouze dvě fyzické osoby, které tak

nelze považovat za dostatečně transparentní záruku vlastnictví pro banku.

Správní řízení je zahájeno dnem doručení žádosti. Lhůta, která je dána České národní bance na posouzení žádosti činí 6 měsíců. Jde o lhůtu, která by vzhledem k náročnosti posuzování daných kritérií jen stěží mohla být kratší, ba naopak, pokud se v žádosti o poskytnutí licence vyskytnou nedostatky jenž musí být doplněny, lhůta se prodlužuje až na 12 měsíců ode dne zahájení správního řízení.

Novelou zákona o bankách č. 57/2006 Sb.,¹¹ byla vypuštěna část § 4 druhého odstavce a nadále o udělení licence rozhoduje pouze Česká národní banka, která si již nemusí vyžadovat stanovisko Ministerstva financí. Přestože toto stanovisko nebylo pro Českou národní banku nikterak závazné, bylo ministerstvo tímto krokem zcela zbaveno jakéhokoli dalšího vlivu v této oblasti. Můžeme proto pozorovat, že v případě udělování bankovní licence došlo postupně k zajímavému vývoji, kdy původně docházelo k vydávání povolení až po dohodě těchto dvou institucí, následně byla omezena úloha ministerstva na pouhé stanovisko a nakonec mu byla tato činnost úplně odebrána.

O udělení bankovní licence může zažádat, po prokázání způsobilosti k provozování bankovní činnosti, jak fyzická tak i právnická osoba, a to za účelem působit jako banka. Jako banka ovšem může vystupovat pouze právnická osoba ve formě akciové společnosti. O licenci musí požádat zakladatel banky

¹¹ Zákon o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem

již existující či vznikající akciové společnosti anebo zahraniční banka, jež má snahu zřídit na našem území svou pobočku.

Po udělení licence je společnost povinna v názvu své instituce uvádět slovo „banka“ či „spořitelna“ a naopak, žádný jiný subjekt tj. subjekt bez licenčního oprávnění nesmí tyto názvy užívat.

Pokud žadatel o licenci nesplní všechny náležitosti stanovené příslušným zákonem a vyhláškou, nemůže tak banka, aniž by byl obcházen zákon, řádně vzniknout. Česká národní banka proto vydá výrok, jímž žádost zamítne.

5.1.3 ZÁKLADNÍ OBLASTI POSUZOVÁNÍ

Nezbytnou součástí bankovní regulace je činnost povolovacího orgánu zaměřená na posuzování splnění podmínek pro udělení licence. Jedná se o tzv. **kritéria autorizace**. To znamená, že subjekt žádající o licenci je podroben přísnému přezkoumávání, z něhož můžeme vyvozovat zda daný subjekt a jím předložené podklady vyhovují podmínkám, které jsou stanoveny předpisy.

Jelikož smyslem bankovní regulace a dohledu je udržovat stabilitu a důvěryhodnost bankovního systému, je třeba aby bylo posuzování podmínek prováděno co nejpečlivěji, s dostatečnou odborností, aby k narušení tohoto systému nemohlo docházet. Případné připuštění vstupu nežádoucího subjektu do sektoru by mohlo mít nepříznivý dopad nejen na klienty dané banky, ale i na celou ekonomiku státu.

Obecně platí pravidlo, čím tvrdší jsou podmínky vstupu do bankovního sektoru, tím méně subjektů do tohoto sektoru vstupuje. Kritéria ovšem musí být taková, aby nemohla nastat situace, kdy na trhu bude působit pouze jedna banka, které by tak patřil bankovní monopol. V České republice, ale i v jiných vyspělých státech, působí v bankovníctví vždy subjektů

několik. V tabulce, jenž tvoří **Přílohu č. 10.1** této diplomové práce, uvádím přehled bank působících na českém trhu.

Nedořešenou otázkou zůstává míra tvrdosti vstupu do odvětví. Na jedné straně se objevují názory připouštějící úplnou volnost či alespoň snížení požadavků pro nově přistupující, na druhé straně, ke které se přikláním i já, panuje přesvědčení o nutnosti neustálé regulace. Regulace je samozřejmě i v zájmu existujících bank, které tak chtějí vyloučit zvýšení vzájemné konkurence.

5.1.3.1 PŘEDLOŽENÍ ŽÁDOSTI PŘÍSLUŠNÉ INSTITUCI

§ 4 zákona o bankách stanoví jako věcně příslušný orgán, jemuž je žádost předkládána, Českou národní banku. Jde o výlučnou příslušnost, a tak nikomu jinému toto právo na území České republiky není přiznáno. Součástí žádosti jsou i další dokumenty o nichž to příslušný zákon či vyhláška stanoví. Mezi nimi najdeme obvykle zakladatelské dokumenty společnosti včetně stanov, podrobné údaje o zakladatelích, výčet činností které bude banka vykonávat, program banky na první roky její činnosti, informace o organizační struktuře, podrobné údaje o kvalifikačních předpokladech managementu a osob odpovědných za řízení banky a bezpečnostní a organizační zabezpečení navrhovaných činností.

Pokud je žadatelem fyzická osoba, musí navíc prokázat svou způsobilost k právním úkonům a trestní bezúhonnost.

5.1.3.2 ZAKLADATELÉ BANKY

Banky jako akciové společnosti mohou být podle obchodního zákoníku zakládány jak právnickými tak i fyzickými osobami. Jediným zakladatelem ovšem nemůže být pouze jedna fyzická osoba. Je zde totiž stanoven maximální podíl jedné fyzické osoby na základním kapitálu banky.

5.1.3.3 AKCIONÁŘI BANKY

Akcionáři banky jsou osoby, které vkládají do společnosti kapitál za účelem nabytí účasti na společnosti. V návaznosti na získání určitého počtu akcií se mohou, dle výše poměru nominální hodnoty akcií k základnímu kapitálu banky, podílet na ovlivňování chodu společnosti prostřednictvím svých hlasovacích práv na valné hromadě.

Zákon o bankách v § 20 stanoví, že banka je oprávněna vydávat akcie,

- (1) se kterými je spojeno hlasovací právo, pouze jako akcie zaknihované. To znamená, že je veden seznam akcionářů, který slouží k ulehčení identifikace oprávněných z těchto druhů akcií. Tento seznam vede i nadále středisko cenných papírů, přestože již bylo právně zrušeno a nahrazeno centrálním deponitářem, který ovšem fakticky nebyl dosud vytvořen,
- (2) vedle toho je bance umožněno uvádět do oběhu tzv. akcie prioritní, které lákají investory svým přednostním právem při rozdělování zisku. S těmito akciemi však není spojeno hlasovací právo.

Zákon dále vyžaduje, vycházející z článku 16 Směrnice 2000/12/ES o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu, aby si akcionáři, kteří jednají ať už samostatně či ve shodě s jinými, opatřili před nabytím nebo zvýšením kvalifikované účasti na bance ve výši 20, 33 nebo 50% podílu na základním kapitálu nebo na hlasovacích právech, předchozí souhlas České národní banky. Neučiní-li tak, mohou jim být pozastaveny akcionářská práva.

Podíl na bance může být vykonáván buď přímo nebo nepřímo tj. zprostředkovaně jinými osobami, nad kterými je vykonávána kontrola na základě majetkových podílů či na základě uzavřené smlouvy. Povinností bankovního dohledu je tedy zjistit, kdo bude vlastníkem banky a kdo o ní bude fakticky rozhodovat.

Účast osob s kvalifikovaným počtem akcií, čímž se rozumí alespoň 10-ti procentní podíl, je každoročně podrobena majetkovému i personálnímu prověřování způsobilosti. I když nelze přímo vyloučit účast fyzických osob, je jen stěží možné, aby vzhledem k stanovené výši základního kapitálu jejich účast daného podílu dosahovala.

Jinou povinností týkající se akcionářů bank vůči České národní bance je oznamovací povinnost o svolání valné hromady a předložení výpisu všech akcionářů, a to sedm dní přede dnem jejího konání. Česká národní banka má právo vyřadit ze seznamu ty, jimž právo hlasovat bylo pozastaveno nebo s nimiž vede předmětné řízení.

5.1.3.4 ZÁKLADNÍ KAPITÁL

Minimální výše základního kapitálu u bankovních institucí je především z důvodu omezení všeobecného přístupu do této sféry mnohem vyšší než-li u akciových společností s jiným předmětem podnikání. Zákon stanoví tuto hranici na 500.000.000,- Kč. Původně, při zakládání bankovního dohledu v 90.letech, činila tato částka pouhých 50 a poté 100 milionů korun českých. Po neblahých zkušenostech, které získala Česká národní banka s krachem řady bank, došlo ke zpřísnění tohoto požadavku, a to dokonce až nad rámec podmínek Evropské unie, kde bankovní směrnice požaduje po úvěrových institucích, kam banky patří, základní kapitál ve výši 5 milionů eur.

Částka musí být složena v peněžité hodnotě. Další podmínkou, jež se základního kapitálu týká je, že musí být splacen v plné výši před vydáním bankovní licence. Kromě toho musí být řádně prokázán jeho původ, a to za účelem transparentnosti finančních zdrojů vkládaných do společnosti. Akcionář je povinen z tohoto důvodu předložit veškeré doklady, které mohou prokázat odkud kapitál pochází. Tyto doklady jsou dále předkládány i osobami s nepřímým vlivem, to znamená, že tyto musí prokazovat, jakým způsobem nabyly finanční zdroje

pro ovládnutí společnosti, která se má stát akcionářem banky. Institut průkaznosti vkladů by měl předcházet tomu, aby do společnosti neplynul kapitál, u kterého je podezření, že mohl být získán nelegálním způsobem.

Nežádoucím stavem je, pokud za účelem založení banky přicházejí do základního kapitálu zdroje cizí, tj. získané z úvěrů. Tato situace by totiž mohla ohrozit existenci budoucí banky snahou uzavírat rizikovější obchody za účelem vyšších zisků a snížení míry zadlužení. Je tedy třeba tyto cizí zdroje využívat pouze v minimální výši.

5.1.3.5 VRCHOLOVÝ MANAGEMENT

Osoby navrhované do vedení banky musí být uvedeny ve stanovách. Zkoumat u nich nestačí pouhou způsobilost k právním úkonům či bezúhonnost jako u žadatelů o přidělení bankovní licence. V tomto případě je navíc posuzována způsobilost odborná a morální. Zohledňovány jsou předchozí zkušenosti a znalosti v odpovídajícím oboru. Schopnost umět řídit lidi a důvěryhodnost vedoucí osoby jsou dalšími nezbytnými vlastnostmi budoucího vrcholového vedení. Osoby jsou povinny předložit dozorovému orgánu přehled o svých předchozích zaměstnáních a jiných členstvích, které by mohly na požadované předpoklady poukazovat.

Potřeba důvěryhodnosti a požadované schopnosti zde musí existovat nejenom při vzniku banky, ale i po celou dobu jejího fungování. V případě jejich ztráty musí být osoba ve vedení nahrazena jinou vyhovující osobou. Česká národní banka má právo být informována obchodními bankami o případných změnách na těchto pozicích.

5.1.3.6 OBCHODNÍ PLÁN

Obchodní plán je dokument, který musí být povolujícímu orgánu předložen pro získání licence. Žadatel má povinnost

v plánu uvést všechny činnosti, které hodlá vykonávat za předpokladu, že mu bude licence udělena. Současně uvede, jakým způsobem se hodlá začlenit do již existujícího sektoru bankovníctví a jaký dopad na ekonomiku státu banka při vykonávání této činnosti předpokládá. Jako vhodná, nikoli však v praxi často uskutečňovaná, se jeví situace, kdy program bankovní činnosti vytvářejí či spoluvytvářejí lidé stojící ve vedení banky, kteří mají k jeho naplňování nejbližší. Takto by podle mého názoru mohlo docházet k uskutečňování cílů bankovní činnosti nejefektivněji. Obchodní plán je vytvářen minimálně na tři roky dopředu a jeho plnění musí být takové, aby bylo možné jej reálně na příslušném finančním trhu uskutečnit.

5.1.3.7 DALŠÍ PŘEDPOKLADY PRO EXISTENCI BANKY

(1) organizační

Nutnou součástí žádosti o udělení licence jsou stanovy banky, které upravují kromě jiného organizační strukturu a pravomoci jednotlivých orgánů banky. Stanovy by měly předcházet případným kompetenčním sporům a vyjasnit předem vnitřní uspořádání banky. Mělo by být tedy včas zveřejněno, kdo bude banku řídit a kdo bude zajišťovat její kontrolní systém.

(2) technické

Pro fungování banky jako takové a pro poskytování služeb klientům, musí být banka po celou dobu své činnosti vybavena takovými výpočetními systémy, které jí umožní zvolené činnosti vykonávat.

(3) personální

Zde se jedná o tzv. systematizaci pracovních míst, kdy již před udělením povolení k činnosti musí existovat vědomost o budoucí náplni práce a z ní vyplývající potřebě personálně obsadit určitý počet více či méně odborných míst.

5.1.4 ZÁNİK BANKOVNÍ LICENCE

Existence banky je neodlučitelně vázána na existenci bankovní licence. Proto se zánikem licence, ať už z jakéhokoli důvodu, banka právně zaniká. K tomuto může dojít v těchto případech

- (1) odejmutí bankovní licence,¹²
- (2) zrušení banky s likvidací,
- (3) rozhodnutí valné hromady o tom, že dosavadní banka nadále nebude vykonávat činnost, ke které je třeba licence.
- (4) výmazem banky z obchodního rejstříku, pokud zaniká bez likvidace.¹³

Pokud jde o bod 2, shledávám zajímavým, že jmenování likvidátora není přiznáno samotné bance nýbrž pouze České národní bance, na jejíž návrh je soud povinen do 24 hodin rozhodnout. Likvidátorem se může stát osoba jak fyzická, tak i právnická, ale pouze taková, která nemá k dané bance žádný zvláštní vztah.

5.1.5 JEDNOTNÁ LICENCE

Smysl jednotné bankovní licence spočívá v odstranění omezení svobody usazování a volného pohybu služeb. Jde o jakési zjednodušení přístupu do bankovní sféry zahraničním bankám ze zemí Evropské unie a naopak, banky, kterým byla udělena bankovní licence Českou národní bankou mohou operovat na zahraničních trzích bez nutnosti zažádat příslušný hostitelský stát o povolení.

¹² Podrobněji viz. kapitola 6.3.4

¹³ Dvořák Petr, Bankovníctví pro bankéře a klienty, Praha: 2005, Linde, str. 51

V praxi takto funguje například účast na slovenském finančním trhu, kdy Komerční banka, a.s. a GE Money Bank, a.s. se sídlem v České republice poskytující služby na území jiného členského státu Evropské unie bez založení pobočky, v rámci volného pohybu služeb.

Došlo tak k větší pružnosti v možnostech obchodování bank v rámci Evropské unie a k odbourání zbytečných průtahů při dvojitým přezkoumávání vstupních podmínek. Kritéria autorizace jsou tak vybudována pro všechny členy na stejných principech a jejich limity jsou stanoveny níže uvedenou Směrnicí.

Oproti jednotné bankovní licenci, musí banka, která pochází se země mimo Evropskou unii a chce založit pobočku na našem území, získat bankovní licenci stejným způsobem jako nově zakládající banka. Na základě vzájemných dohod mezi neunijními státy a Společenstvím či neunijními státy a přímo státy pocházejícími z Evropské unie, mohou být zřizovaným pobočkám poskytovány různé výhody, které ovšem nemohou být příznivější než-li mají mezi sebou státy Společenství.

5.1.5.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA

Základ právní úpravy nalezneme ve Směrnici Evropského Parlamentu a Rady 2000/12/ES ze dne 20. března 2000 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu. Tato směrnice je v oblasti bankovníctví hlavním nástrojem pro dosažení společného trhu. Je založena na zásadě vydávání jednotného povolení pro celé Společenství a vykonávání kontroly domovským členským státem.

Základní požadavky Směrnice byly implementovány do naší právní úpravy v rámci zákona o bankách, kde jsou jim věnovány § 5a až 5m. Další právní krok můžeme spatřovat v Úředním sdělení České národní banky ze dne 30. března k některým ustanovením zákona o bankách týkajícím se jednotné licence.

Účinnost předpisů vztahujících se k jednotné bankovní licenci nastala na našem území ke dni vstupu České republiky do Evropské unie, tj. k 1. květnu 2004.

5.1.5.2 PROBLEMATIKA PŘECHODU STÁVAJÍCÍCH POBOČEK

Dne 1. května 2004 muselo být české bankovníctví připraveno na uvedení jednotné bankovní licence do každodenní praxe. Situace byla vyjasněna Úředním sdělením České národní banky, které ve své části I. bodě 1) stanoví, že se pobočka zahraniční banky působící v České republice ke dni vstupu Smlouvy v platnost považuje za pobočku s jednotnou licenci, za předpokladu, že absolvovala postup podle § 5f, 5g, 5h odst. 1 a 2 zákona o bankách a splňuje i další zákonem stanovené předpoklady.¹⁴

5.1.5.3 ZALOŽENÍ POBOČKY

Banky mohou v cizím tzv. hostitelském státě provozovat činnost dvojím způsobem,

- (1) jednak tak, že zřídí svou pobočku
- (2) anebo bez založení pobočky. V tomto případě nesmí mít provozování jejich činnosti, na území jiného státu než-li mají své sídlo, povahu trvalého charakteru a musí tedy jít o činnost ojedinelou.

Právo Evropského společenství definuje pobočku jako: „Místo, kde dochází k podnikání, které tvoří právně závislou součást banky a které provádí alespoň některou z transakcí spadajících do podnikání banky, přičemž všechna taková místa v hostitelském státě tvoří jednu pobočku.“

¹⁴ ČNB, Věstník, částka 6, ročník 2004, Úřední sdělení České národní banky ze dne 30. března 2004 k některým ustanovením zákona o bankách týkajícím se jednotné licence.

Evropský soud judikoval, že poskytování služeb bez založení pobočky je od poskytování služeb prostřednictvím pobočky rozlišeno svým trváním, pravidelností a soustavností.¹⁵

Mnohdy je ovšem obtížné určit zda se jedná o poskytování služeb prostřednictvím či bez pobočky. V praxi vyvstala otázka týkající se využívání obchodních zástupců a instalace peněžních bankomatů, jež se pokusil svými rozhodnutími vyřešit Evropský soudní dvůr. Nejprve judikoval ve sporu de Bloos, že obchodní zástupce, který není pod kontrolou a řízením poskytovatele služby, založení pobočky nepředstavuje. Pod takovouto kontrolou není zejména každý, kdo zastupuje i jiné podnikatele.¹⁶ Oproti tomu je založením pobočky permanentní přítomnost poskytovatele služby na území jiného státu, a to i jenom ve formě kanceláře obchodního zástupce.¹⁷

Složitější situace nastává v případě umístování bankomatů. Evropská Komise ve svém úředním sdělení vyslovila názor, že se nemůže jednat o poskytování služeb založením pobočky z důvodu chybějícího lidského faktoru. Faktem ovšem zůstává, že lidský faktor není pojmovým znakem pobočky, tím, jak bylo výše řečeno, zůstává pojem soustavnost.

Rozdíl mezi výše uvedenými variantami spočívá i v postupu jímž je záměr oznamován. Pokud je zakládána pobočka, jde o postup více formalizovaný a v rámci oznamovací procedury musí být orgánu dohledu domovského státu písemně předložen obchodní plán, výčet poskytovaných činností, sídlo pobočky a informace o organizační struktuře a vedoucím organizační složky. Pokud tento orgán dohledu nezjistí žádné pochybnosti, předá informace spolu s údajem o výši kapitálu, kapitálové

¹⁵ ESD, 55/94 Gerhard, SbSD 1995, I-4165

¹⁶ ESD, 14/79 de Bloos, SbSD 1976, 1497

¹⁷ ESD, 205/84 Komise proti SRN, SbSD 1986, 3755

přiměřenosti a o pojištění vkladů do tří měsíců hostitelskému státu. V té samé lhůtě musí být sděleno i samotné bance zda došlo či nedošlo k předání věci hostitelské zemi. Orgán dohledu hostitelského státu má dva měsíce na přípravu dohledu nad vznikající pobočkou. Tento orgán, na rozdíl od orgánu domovského, nemůže neumožnit zřízení pobočky, ale bere věc pouze na vědomí. V této lhůtě má možnost sdělit podstatné informace či upozornit na právní úpravu dané oblasti. V případě marného uplynutí této doby má banka právo začít podnikat i bez podání očekávaných informací.

Pokud má banka v plánu vyvíjet v rámci Společenství činnost pouze ojedinělou, stačí jí k zahájení provozu mimo území státu svého sídla včasné oznámení o záměru svému dozoruujícímu orgánu. Tento má povinnost dát příslušnému orgánu hostujícího státu vše na vědomí, a to ve lhůtě nikoli kratší než-li jeden měsíc přede dnem vstupu na cizí finanční trh. Na rozdíl od prvního případu se při tomto způsobu podnikání bank právní předpisy hostujícího státu na cizí subjekt nevztahují.

Pro zajímavost, v roce 2005 oznámilo celkem 45 institucí z členských zemí Evropské unie svůj záměr nabízet a v České republice poskytovat vzájemně uznávané činnosti. Celkový počet těchto subjektů se tak k 31. prosinci 2005 zvýšil na 108.¹⁸

5.1.5.4 OBSAH JEDNOTNÉ LICENCE

Princip jednotné licence tkví v tom, že je banka oprávněna vykonávat prostřednictvím své pobočky pouze činnosti, které jsou hostitelským státem legislativně připuštěny a zároveň jí na ně byla udělena licence příslušným

¹⁸ Česká národní banka, Bankovní dohled 2005, str. 9

domovským orgánem. Jde o činnosti, které jsou státy vzájemně uznávány a pokud jde o Českou republiku, shodují se, až na pár výjimek, s činnostmi stanovenými v § 1 odst. 3 zákona o bankách. Jednou z těchto výjimek je činnost funkce deponitáře, ke které je pobočka banky oprávněna pouze v případě udělení licence Českou národní bankou. Stejně tak je možné, aby banka po povolení hostitelského orgánu, vykonávala funkce, na které ve svém státě povolení nezískala.

5.1.5.5 VÝKON DOHLEDU V RÁMCI JEDNOTNÉ LICENCE

Dohled nad pobočkou banky v hostitelské zemi vykonává **orgán dohledu domovského státu**, tj. státu v němž má banka své hlavní sídlo. Přesto zde funguje jakási ingerence a stát sídla zřízené pobočky nezůstává zcela bez vlivu. Do jeho oblasti působení tak spadá

- (1) dohled nad likviditou pobočky banky,
- (2) právo na dodržování jeho opatření v rámci měnové politiky,
- (3) právo vyžadovat informace a pravidelná hlášení o jejích podnikatelských činnostech ve formě statistických údajů,
- (4) požadovat ukončení protiprávního stavu, do kterého se pobočka dostala při porušování právních předpisů hostujícího státu,
- (5) neodstraní-li banka protiprávní stav sama, může požádat o nápravu domovský orgán dohledu a nedojde-li k nápravě ani poté, přistoupí k sankčním opatřením sám,
- (6) přijímat v případě potřeby opatření na ochranu klientů,
- (7) sankční opatření v případě ohrožení veřejného zájmu, které je plně v jeho pravomoci.

Tuto stávající situaci neshledávám plně vyhovující a domnívám se, že by bankovnímu trhu více svědčilo zvýšení pravomocí **orgánu dohledu hostujícího státu** a to proto, že tento orgán má zajisté mnohem blíže k nacházení nesrovnalostí a tudíž lepší možnosti k účinnému a včasnému zásahu.

5.1.5.6 ZÁNİK JEDNOTNÉ LICENCE

K zániku jednotné bankovní licence dochází v závislosti na odnětí licence. O tomto je povinen domovský orgán dohledu neprodleně informovat orgán hostitelský. V hostitelském státě tak musí dojít k ukončení poskytování služeb a k likvidaci pobočky.

5.2 PRAVIDLA OBEZŘETNÉHO PODNIKÁNÍ

Vedle kritérií autorizace je skupina pravidel obezřetného podnikání další součástí bankovní regulace, která se pro získání bankovní licence na daný subjekt vztahuje. Zde se právě asi nejvíce prolínají pojmy regulace a dohled, kdy v rámci bankovní regulace jsou právními předpisy stanoveny určité požadavky na fungování úvěrových institucí a v rámci dohledu je zajišťováno jejich dodržování.

Právní základ obezřetného podnikání vyplývá z doporučení Basilejského výboru pro bankovní dohled a ze Směrnic Evropské unie. V české úpravě je tato problematika rozvedena zákonem o bankách, vyhláškou a četnými opatřeními České národní banky.

5.2.1 KAPITÁLOVÁ PŘIMĚŘENOST

Kapitálová přiměřenost vyjadřuje, zjednodušeně řečeno, poměr mezi vlastním kapitálem banky a rizikovými aktivy banky. Těmito rizikovými aktivy banky jsou především úvěry a investice, z nichž banka očekává určité výnosy, které ovšem nejsou jisté. Kapitálová přiměřenost nám ukazuje na určitou stabilitu banky, která je pod kontrolou České národní banky a neměla by tak klesnout pod 8%. Jde o **minimální výši kapitálu**,

kteřou musí banka vzhledem k objemu, struktuře a rizikovosti svých obchodů udržovat. Nazývá se těž jakýmsi polštářem, který by měl případně budoucí ztráty pokrýt, aniž by tak byly ohroženy vklady veřejnosti. Z tohoto můžeme tedy usuzovat, že čím měně úvěřů banka poskytne a čím více vlastního kapitálu má, tím měně je riziková.

5.2.1.1 KAPITÁL

Pro stanovení výše kapitálové přiměřenosti banky je třeba znát výši kapitálu. Co se rozumí kapitálem banky? Opatření České národní banky č. 2¹⁹ nás odkazuje na § 12 **vyhlášky České národní banky č. 333/2002 Sb., kterou se stanoví pravidla obezřetného podnikání na konsolidovaném základě**, a která je v souladu s metodikou uznanou Basilejským výborem. Zde je kapitál tvořen součtem tří skupin, který je následně snižován o stanovené odčitatelné položky. Kapitál rozdělujeme na tzv. Tier 1, který zahrnuje některé položky vlastního kapitálu a jehož nejdůležitější součastí je výše splaceného základního kapitálu. Tier 2, dodatkový kapitál, který představuje ostatní fondy, rezervy banky a podřizený dluh A tj. dluh, který představuje dluhopisy emitované bankou nebo úvěry, půjčky nebo vklady, který banka přijala a Tier 3, krátkodobý podřizený dluh tj. podřizený dluh B, který na rozdíl od A, musí mít pevnou lhůtu splatnosti nejměně dva roky.

Hlavní funkcí kapitálu je, že zaručuje solventnost banky tj. schopnost plnit své závazky vůči vkladatelům a zároveň zajištuje likviditu banky v případě neočekávaných výběřů vkladů.

¹⁹ § 3, opatření České národní banky č. 2 ze dne 3. července 2002, o kapitálové přiměřenosti bank a dalších pravidlech obezřetného podnikání na individuálním základě

5.2.1.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KAPITÁLOVOU PŘIMĚŘENOST

Konkrétní výše ukazatele kapitálové přiměřenosti je přímo závislá na výši kapitálu a nepřímo na výši rizikových aktiv. Banka samozřejmě může tento ukazatel ovlivňovat, a to

- (1) zvýšením kapitálu nebo
- (2) snížením objemu rizikově vážených aktiv.

V § 12 odst. 3 zákona o bankách je stanovena povinnost banky udržovat kapitálovou přiměřenost na individuálním i konsolidovaném základě. Pokud bance samotné nebo konsolidačnímu celku jehož je banka součástí poklesne procento kapitálové přiměřenosti pod stanovenou hranici, znamená to, že nemá odpovídající kapitálové krytí rizik, která podstupuje a musí se uplatnit v závislosti na míře poklesu některé z opatření České národní banky. Případně též sankce či nucená správa. Pokud by došlo k poklesu na méně než jednu třetinu, musí dojít bezprostředně a bezvýjimečně k odejmutí bankovní licence.

Právě udržování nedostatečné výše kapitálové přiměřenosti bývá obvyklou příčinou, která vede ke konečnému úpadku bank.

Kapitálová přiměřenost bankovního sektoru k 31. prosinci 2005 činila 11,86%. Tato výše bezpečně převyšuje požadované minimum 8%, které v roce 2005 splňovaly všechny banky na našem trhu.²⁰

²⁰ Česká národní banka, Bankovní dohled 2005, str. 65

5.2.1.3 NOVÝ KONCEPT KAPITÁLOVÉ PŘIMĚŘENOSTI

tzv. Basel II

Basilejský výbor pro bankovní dohled²¹ je účelové sdružení významných světových bank při Bance pro mezinárodní platby, jehož návrhy jsou fakticky implementovány všemi významnými centrálními bankami. První verzi pro kapitálovou přiměřenost, dle které se dnes banky řídí, publikoval výbor v roce 1988. V České republice byly promítnuty poprvé tyto principy kapitálové přiměřenosti v roce 1992 v zákoně o bankách. S ohledem na přistoupení k Evropské unii je a bude pro Českou republiku nadále určující koncepce Basel II v podobě vyplývající z její transformace do komunitárního práva, tj. do změn evropských Směrnic 2000/12/ES a 93/6/EHS, které upravují činnosti a kapitálovou přiměřenost úvěrových institucí a obchodníků z cennými papíry. Podstata koncepce zůstává v těchto Směrnicích zachována, ale v některých dílčích aspektech se více či méně liší od výchozího dokumentu a zohledňuje specifika evropského trhu.²²

Pokrok doby si vyžádal i přepracování původní metodiky propočtu kapitálové přiměřenosti. Přestože se první návrhy na změny objevily již v roce 1999, předpokládá se nyní závaznost nové dohody od počátku roku 2007. Bankám je ale zároveň dána možnost odsunout aplikaci nových pravidel až na rok 2008. Do té doby mohou ještě pracovat na zdokonalení svých systémů.

Minimální kapitálové požadavky tvoří první pilíř Nové basilejské kapitálové dohody.²³ Druhý a třetí pilíř navazují na první a věnují se procesu dohledu a tržní disciplíně.

²¹ BCBS, Basel Committee on Banking Supervision

²² Česká národní banka, Bankovní dohled 2005, str. 14

²³ NBCA, The New Basel Capital Accord

Cílem nové kapitálové koncepce je podpora stability finančního systému a konkurenčního prostředí na trhu finančních služeb a také posílení odpovědnosti managementu banky. Basel II reaguje především na nastupující trendy v řízení úvěrového rizika, aplikované zejména velkými, mezinárodně činnými, bankami. Dále rozšiřuje záběr bankovní regulace o operační riziko a tím reaguje na bouřlivý rozvoj informačních technologií a rizika z toho vyplývající. Nový koncept přebírá dosavadní metodiku stanovení kapitálového požadavku a zároveň umožňuje bankám, aby zvolily i jednodušší metody stanovení kapitálových požadavků, pokud se tak rozhodnou.²⁴

Basel II nepožaduje jen splnění zadaných postupů výpočtů kapitálových požadavků, ale přesouvá velkou zodpovědnost na samotné banky a jejich management.

Očekává se, že nový model přinese celkově do bankovního systému větší stabilitu. Výhodou nového konceptu je jeho flexibilita ve výběru metod a možnosti ušít kapitálové požadavky na míru jednotlivým bankám podle jejich rizikového profilu. V úvahu nyní bude přicházet výběr z více metod výpočtu, kdy si banka bude moci zvolit model, který se bude pro ni jevit jako nejvýhodnější, ale s tou podmínkou, že regulátor jí ho bude muset schválit či případně zamítnout. Zároveň 8% hranice nebude nadále pevná a centrální banky s ní budou moci podle potřeby manipulovat. Zde se dle mého názoru nejsnadněji otevírá cesta k možnému nekalosoutěžnímu jednání, ve formě zvýhodňování té či oné banky vůči ostatním. Jako dalším možným problémem se zde rýsuje i to, že regulátoři

²⁴ Časopis Bankovníctví, měsíčník hospodářských novin, 2/2005, str.20

v různých státech budou mít různé požadavky, což v době jednotného pasu může vyvolávat značné rozpory.

Předběžné analýzy prokázaly, že implementace pokročilejších metod nemusí přinést vždy snížení výše minimálního požadovaného kapitálu, ale i za takovéto situace zajistí zavedení nového přístupu zkvalitnění řízení rizika a předcházení ztrátám.

5.2.2 ÚVĚROVÁ ANGAŽOVANOST

Předpisy o úvěrové angažovanosti, které jsou shodné s předpisy týkajícími se kapitálové přiměřenosti, určují bankám i konsolidačním celkům, jichž je banka součástí, jaká maximální poměrná část jejich kapitálu může být tvořena pohledávkami a jinými nástroji vůči jedné osobě, jedné ekonomicky spjaté skupině osob, osobě nebo ekonomicky spjaté skupině osob se zvláštním vztahem k bance či konsolidačnímu celku a vůči všem nejvýznamnějším bankovním klientům dohromady.²⁵ Úvěrovou angažovaností banky vůči klientovi rozumíme veškerá finanční aktiva, která banka má k tomuto subjektu.

Účelem regulace je omezit riziko ztráty banky v případech, kdy její dlužník není z různých důvodů schopen splatit své závazky a zároveň snaha zajistit dostatečnou diverzifikaci bankovních obchodů mezi různé klienty.

Důležité je dále zmínit i pojem hrubé úvěrové angažovanosti, jež znamená součet všech úvěrových angažovaností vůči jednomu subjektu. Pokud se odečtou některá aktiva, která mají určité průkazné jištění, dostaneme čistou

²⁵ *Bakeš M. a kol., Finanční právo, Praha: 2006 C.H.Beck, 4. vydání str. 679*

úvěrovou angažovanost, která je rozhodující při posuzování splnění limitů úvěrové angažovanosti vyhlášených Českou národní bankou.

V dnešní době se již stalo běžným podpůrným nástrojem banky pro hodnocení bonity klienta využívání dat Centrálního registru úvěrů a dalším nezávislých registrů. Banka, která se účastní na daných projektech, má poté možnost sdílet úvěrové informace.

5.2.2.1 LIMITY ČISTÉ ÚVĚROVÉ ANGAŽOVANOSTI

Výše a limity úvěrové angažovanosti jsou v Evropské unii dány Směrnicí Rady ES z 21. prosince 1992, o sledování a kontrole velké úvěrové angažovanosti úvěrových institucí.

V České republice jsou limity úvěrové angažovanosti bankovního portfolia stanoveny v opatření České národní banky č. 2 ze dne 3.7. 2002 o kapitálové přiměřenosti bank. Podle tohoto opatření jsou banky povinny stanovit vlastním předpisem limity čisté úvěrové angažovanosti. Musí však vycházet z vyhlášených opatření České národní banky.

- (1) Čistá úvěrová angažovanost vůči jednomu dlužníkovi nebo ekonomicky spjaté skupině dlužníků²⁶ nesmí přesahovat 25% kapitálu banky,
- (2) čistá úvěrová angažovanost vůči osobám, které mají k bance zvláštní vztah či k subjektům, v nichž má banka kvalifikovanou účast nebo je má pod svou kontrolou, pak nesmí překročit 20% kapitálu a dále

²⁶ Ekonomicky spjatou skupinou dlužníků se pro účely tohoto opatření rozumí dva nebo více dlužníků, vůči nimž má banka úvěrovou angažovanost a kteří jsou navzájem propojeni tím, že jeden z dlužníků má kontrolu nad ostatními, nebo vzájemné vztahy dlužníků jsou takové povahy, že finanční těžkosti jednoho z dlužníků mohou způsobit potíže ostatním.

- (3) souhrn všech úvěrových angažovaností nad 10% vlastního a dodatkového kapitálu je limitován 800% tohoto kapitálu.

Vzhledem k orientaci tuzemských bank na klasické bankovníctví, jímž je sběr depozit a poskytování úvěrů, zůstává i nadále úvěrové riziko nejvýznamnějším druhem podstupovaného rizika v českém bankovním sektoru. Bankovní regulace a bankovní dohled však věnují stejnou pozornost i všem ostatním druhům rizik, stejně jako způsobu jejich řízení.

5.2.3 LIKVIDITA

Likviditou se rozumí schopnost banky dostat kdykoli svým závazkům, především schopnost kdykoli vyplatit všechny své klienty. Přiměřenost likvidity patří vedle jistoty a rentability k hlavním zásadám bankovní činnosti. Přitom právě likvidita a rentabilita mohou být ve vzájemném vztahu nepřímé úměrnosti. Čím více zisková chce banka být, tím větší rizika podstupuje. Jako příklad může sloužit poskytování dlouhodobých úvěrů, které jsou výrazně výnosnější, ale o to méně likvidní. Neznamená to ovšem, že by banky do takových to obchodů neměly vstupovat, a to z toho důvodu, že přílišnou opatrností by banka nedosahovala potřebných zisků, ba naopak, by mohla být ztrátová.

Z výše uvedeného vyplývá potřeba regulovat likviditu banky určitými pravidly, která spočívají ve stanovení závazné struktury aktiv a pasiv a závazných vazeb mezi nimi.

V České republice ovlivňují likviditu bank, vycházejí z doporučení Basilejského výboru, opatření České národní banky č. 2 ze dne 3.2.2004 k vnitřnímu řídicímu a kontrolnímu systému banky, opatření České národní banky č. 3 ze dne 30. 7. 2002 o řízení úvěrového rizika v bankách a opatření České národní banky č. 4 ze dne 30. 7. 2002 o řízení tržních rizik

v bankách. Opatřeními se stanoví minimální výše likvidních prostředků. Na půdě Evropské unie prozatím žádný předpis týkající se této problematiky přijat nebyl.

Obecné pravidlo likvidity je již ovšem vyjádřeno přímo v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, který ukládá všem bankám povinnost udržovat trvale svou platební schopnost v české měně i cizích měnách (tzv. devizová likvidita). A to obdobně jako v jiných případech obezřetnostních bankovních pravidel, jak na individuálním, tak i konsolidovaném základě.

V rámci závazných pravidel likvidity je kladen velký důraz na samoregulaci likvidity každou bankou, tj. příslušné právní předpisy, spíše nežli konkrétní závazné ukazatele a požadavky likvidity banky, stanoví povinnost pro každou banku vytvořit si a dodržovat vlastní strategii řízení likvidity včetně příslušné základny vlastních vnitropodnikových předpisů.²⁷ Jednotlivé banky tedy musí brát standardy stanovené opatřeními pouze jako základ pro svoji vlastní úpravu. Ta bude dále přizpůsobena především velikosti banky, její povaze a složitosti činností které vykonává.

5.2.3.1 ŘÍZENÍ LIKVIDITY

Řízení likvidity se založeno především na

- (1) vybudování takového informačního systému, který by dával přehled o přílivu a odlivu peněžních prostředků do a z banky na základě skutečné platnosti aktiv a pasiv, struktury vkladů podle velikosti, dostupnosti likvidních zdrojů a pod.,

²⁷ *Bakeš M. a kol., Finanční právo, Praha: 2006 C.H.Beck, 4. vydání str. 683*

- (2) rozložení zdrojů financování z hlediska splatnosti, bankovních nástrojů a klientely při současném upřednostnění financování ze stabilních zdrojů v rámci dohodnutých podmínek,
- (3) stanovení vyvážené obchodní politiky z hlediska financování a vytvoření organizačních opatření vedoucích k efektivnímu řízení likvidity,
- (4) pravidelném sestavování pohotovostního plánu pro případ mimořádných okolností ohrožujících likviditu banky,
- (5) pravidelném zveřejňování informací o své finanční situaci a řízení prostřednictvím medií. Povinně tak jednou měsíčně seznamují banky se svým stavem banku centrální skrze svá hlášení o likviditě. Pokud jde o veřejnost musí banka zvolit takovou sdělovací strategii, která nevyvolá v případě negativních výsledků u věřitelů paniku, a ti nezačnou hromadně požadovat splacení svých pohledávek, čímž by se likvidita banky narušila jistě natolik, že by její obnova nebyla již možná.

5.2.4 POVINNÉ SDĚLOVÁNÍ INFORMACÍ

Transparentností systému a problematikou zveřejňování informací bankami se zabývá především třetí pilíř Basilejské dohody. Stanoví zejména požadavky na údaje, které by měly banky v určitých periodách zveřejňovat. Na našem území byla tato dohoda rozvedena v souladu s § 11 odst. 3 zákona

o bankách opatřením České národní banky č. 1/2003²⁸. Právní úpravu poskytování informací v oblasti finančního trhu nalezneme i v řadě dalších právních předpisů jako např. v zákoně o účetnictví, zákoně o cenných papírech, v zákoně o podnikání na kapitálovém trhu a jiných.

I zde je základním cílem stabilita a bezpečnost bankovního sektoru. Dostatečná informovanost o činnosti banky, o osobách, které ji vlastní a řídí a jejich hospodářských výsledcích je rozhodujícím předpokladem pro volbu bankovního ústavu ke správě vlastních financí.²⁹ A je tedy třeba dodržování stanovených požadavků příslušnými institucemi řádně kontrolovat.

Pravidla regulace v této oblasti upravují nejen rozsah, ale i způsob jejich získávání, nakládání s nimi a jejich uchovávání. Nesmí tak dojít k porušení zásady bankovního tajemství. V rámci tohoto můžeme předmětné informace rozdělit na veřejné a na ty, jež jsou důvěrné a jejich uveřejnění by mohlo nějakým způsobem ohrozit cíle bankovního podnikání. Je například nemyslitelné, aby určité strategické plány banky mohly být zpřístupněny jejím konkurentům. Dalším důvodem je stav, výše již zmíněný, kdy by mohli vkladatelé na určité zveřejněné informace reagovat způsobem, jenž by existenci banky ohrozil. Z tohoto důvodu také nebývají vůbec zveřejňovány výsledky průzkumu uskutečněného Českou národní bankou, v němž hodnotí jednotlivé obchodní banky a vzájemně je porovnává.

²⁸ opatření České národní banky č. 1/2003 věstníku ČNB, kterým se stanoví minimální požadavky na uveřejňování informací bankami, ve znění opatření České národní banky č. 9/2004 věstníku ČNB

²⁹ Internetové stránky České národní banky, sekce dohled na finančním trhu: http://www.cnb.cz/www.cnb.cz/cz/dohled_fin_trh/bankovni_dohled/bankovni_dohled/postaveni_bd/bank_regulace_dohled/uverejnovani_inf.html

Informace u nichž není důvodu pro jejich utajení bývají zpřístupněny, a to buď přímo samotnou bankou anebo bankou centrální, která má právo stanoveným způsobem s informacemi nakládat. Výkazy které jsou povinně předkládány České národní bance stanoví opatření České národní banky č. 3/2005³⁰.

Mezi nejdůležitější dokumenty, které jsou zveřejňovány patří především výroční zprávy včetně výroku auditora a poskytování informací o složení akcionářů.

Za zmínku stojí i to, že banky uveřejňují informace dle § 2 odst. 2 opatření České národní banky č. 1/2003 pouze na individuálním základě.

5.2.5 PRANÍ ŠPINAVÝCH PENĚZ

S rozvojem nových finančních instrumentů a bankovních aktivit, s růstem počtu úvěrových institucí a s jejich snahou udržet si konkurenceschopnost, roste také možnost spekulace a nelegálního obcházení stanovených pravidel.

Praní špinavých peněz, jako jedna z možných protiprávních činností v bankovním sektoru, vyskytující se ale nejenom tam, představuje legalizaci příjmů z nezákonné činnosti.

Evropská unie reagovala na tuto problematiku vytvořením Směrnice č. 91/308/EC z 10.6.1991 o předcházení a zneužití finančního systému k praní špinavých peněz. Tato Směrnice stanovuje dvě základní povinnosti:

- (1) **Identifikační povinnost** - instituce mají povinnost zjistit totožnost klienta při otevírání účtu i při provádění transakcí dosahujících 15.000,- EUR,

³⁰ opatření České národní banky č. 3/2005, o předkládání výkazů bankami a pobočkami zahraničních bank České národní bance

- (2) **Oznamovací povinnost** - zjištěné informace musí jednotlivé instituce předat institucím zodpovědným za potírání praní špinavých peněz.

České právo splňuje jak kritérium identifikační, tak i oznamovací povinnost danou Směrnicí Evropské unie, včetně minimální hranice 15 000 EUR. Zavádění předpisů požadujících prokazování identity ukládaných peněžních prostředků v bankovní praxi naráží na značný odpor bank argumentujících narušením zásady bankovního tajemství a tak musí být tato situace řešena různými kompromisy, aby nedocházelo k takovému to porušování.

Další nemalý problém nastává, pokud v jiných zemích vládne liberálnější postoj k otázkám tohoto druhu a banky ze státu přísnějšího režimu se tak cítí oprávněně být konkurencí ohroženy. A právě proto se jeví také z tohoto důvodu jako nezbytná harmonizace bankovního trhu.

Boj proti praní peněz již tedy není problémem jedné země, ale globálním fenoménem vyžadujícím mezinárodní koordinaci, stejně jako provázanost národních legislativ. Pro Českou republiku znamená účast v Evropské unii mimo jiné harmonizaci postihů v oblasti trestů u majetkové trestné činnosti. Ta zahrnuje širokou škálu trestných činů, kdy peněžní prostředky mohou být používány rovněž k podílnictví, neúmyslnému podílnictví (§ 250, 251 a 252 trestního zákoníku) nebo zastření jejich původu (§231, 251 trestního zákoníku), úmyslnému či z nedbalosti.

V rámci boje proti praní peněz Parlament České republiky přijal zákon **O některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících předpisů č. 61/1996 Sb.**, na který navázala vyhláška Ministerstva financí České republiky o plnění oznamovací povinnosti finančními institucemi č. 183/1996 Sb.

Jinou otázkou je, zda by problém prokazování legálního nabytí peněz měl být náplní činnosti příslušné banky. Dle mého, by to však nebylo nejvhodnější řešení. Zkoumáním původu peněz by se měly zabývat nebankovní instituce - finanční a daňové orgány. Banky by jim však měly být nápomocné poskytnutím některých, zákonem vymezených informací.

Z podstaty praní peněz vyplývá, že se objevují mimo běžné ekonomické statistiky. Existují však hrubé odhady o jeho objemu, jenž činí 2 až 5% světového hrubého domácího produktu. Téměř polovina špinavých peněz prochází bankami a z nich většina vstoupí očištěna do legálního finančního systému. Regulační orgány proto vytýkají bankám nedostatečná opatření proti praní špinavých peněz a žádají nápravu. Protože však praní peněz zřídka představuje jednoznačnou a jednorázovou záležitost, ale bývá naopak různorodým souhrnem rozmanitých činností a chování, je třeba nacházet vzorce tohoto jevu a analyzovat je. Proto se v současnosti klade takový důraz na zavádění systému **Anti Money Laundering** na jehož prosazování vydávají banky velké sumy peněz. Výdaje bank v České republice na tato opatření v minulých čtyřech letech stouply až na dvojnásobek. Převážná část těchto prostředků byla věnována na školení zaměstnanců, technologie a systémy oznamování podezřelých transakcí.³¹

Jedním z úspěšných kroků jak zabránit nekalým praktikám bylo například, podle mého názoru, ustanovení zákazu otevírat anonymní konta. Pravdou ale bohužel zůstává, že ač prostředky

³¹ Časopis Bankovníctví, měsíčník hospodářských novin, 1/2005, str.13

moderní techniky umožňují neustálé zlepšování systémů kontroly, tak jsou zároveň zdokonalovány a ne-li rychleji i samotné metody podvodníků. A tak přes veškeré úsilí se nijak výrazně nedaří minimalizovat výnosy z nezákonných činností kam největší měrou patří obchodování s drogami a v poslední době se jeví na místě také obavy z financování teroristických skupin.

Podle nahlášených údajů o podezřelých operacích v naší republice i ve světě tento počet v poslední době vzrostl. Zmíněný fakt je zřejmě způsoben zdokonalením monitorovacích systémů a permanentním školením zaměstnanců a nedomnívám se tudíž, že by spočíval jenom v nárůstu nelegální činnosti.

5.2.6 DALŠÍ PRAVIDLA OBEZŘETNÉHO PODNIKÁNÍ

Řadíme sem především klasifikaci pohledávek z úvěrů a tvorby opravných položek k těmto pohledávkám. Pohledávky jsou tak rozděleny celkem do pěti tříd podle schopnosti klienta splácet poskytnutý úvěr a podle prodlení ve splácení jistiny či úroku.

Dále jde o omezení a podmínky pro nabývání některých druhů aktiv. Obě zmíněné oblasti jsou regulovány stejným opatřením České národní banky č. 9/2002, kterým se stanoví pravidla pro posuzování pohledávek z finančních činností, tvorbu opravných položek a rezerv a pravidla pro nabývání některých druhů aktiv, která omezují bankám možnost financovat své významné akcionáře.

Zákon pak bankám stanoví provádět obchody způsobem, který nepoškozuje zájmy vkladatelů z hlediska návratnosti jejich vkladů, a který neohrožuje bezpečnost a stabilitu banky. Dále zákon ukládá bankám postupovat s odbornou péčí při uzavírání obchodů s cennými papíry s tím, že k jejich uzavírání má docházet pouze za nejvýhodnějších podmínek.

5.2.7 POJIŠTĚNÍ VKLADŮ

Hlavní myšlenkou povinného pojištění vkladů je zvýšení důvěryhodnosti bankovního systému v tom smyslu, že při případném úpadku banky vkladatelé neutrpí téměř žádné ztráty na svých vkladech. Podstatou je tedy ochrana klientů, která je státem garantována a ve většině vyspělých zemí se vztahuje jak na vklady fyzických tak i právnických osob.³²

Dle zákona o bankách, § 41a odst. 1, byl zřízen **Fond pojištění vkladů**, do kterého jsou povinny všechny banky a pobočky zahraničních bank, pokud neprokáží účast na jiném systému pojištění pohledávek z vkladů, přispívat částkou 0,1% z průměrného objemu pojištěných pohledávek z vkladů za předchozí rok, včetně úroku.

5.2.7.1 MORÁLNÍ HAZARD

Hlavní námitky proti tomuto nástroji bankovní regulace jsou spojeny s jevem nazvaným morální hazard. K tomuto jevu dochází tehdy, jestliže existence pojištění stimuluje pojištěnou stranu, v našem případě vkladatele, aby podstupovala větší riziko, neboť ví, že je svým pojištěním chráněna. Současně i banky s pojištěnými vklady mohou, a také to dělají, brát na sebe větší riziko, neboť vědí, že případné ztráty vkladatelů zaplatí pojišťovna. Navíc majitelé pojištěných vkladů neuplatňují vůči bance, jež přijímá riziko, dostatečný tlak na její disciplínu. Morální hazard lze odstranit zrušením pojištění vkladů. Tímto opatřením se sice zvýší tlak vkladatelů na disciplínu bank, ale ti mají jen

³² Revenda Zbyněk, Mandel Martin, Kodera Jan, Musílek Petr, Dvořák Petr, Brada Jaroslav, Peněžní ekonomie a bankovníctví, Praha: 2005, Management press, 4.vydání, str. 376.

omezený vliv na činnost a rozhodování banky. Mají sice možnost ovlivnit její chování tím, že si špatně se chovající banku nevyberou pro uložení svých vkladů, ale i zde je na místě skepticismus ohledně možností vkladatelů rozeznávat špatné a dobré banky. Navíc, v rámci alternativy nepojištění vkladů se zvyšuje nebezpečí bankovních panik již při malých náznacích potíží dané banky a tím se zvyšuje i riziko nákazy bankovního systému jako celku.

5.2.7.2 ZPŮSOB A VÝŠE NÁHRADY POJIŠTĚNÝCH VKLADŮ

Fond poskytne náhrady vkladů oprávněným osobám na základě písemného oznámení České národní banky o neschopnosti banky dostát svým závazkům. Promlčecí doba výplaty pohledávek je pět let ode dne zahájení výplat. Novelou zákona o bankách č. 319/2001 Sb., s účinností od 7. září 2001, jsou navíc pojištěny i vklady devizové. Pokud jde o náhrady, poskytují se vkladatelům ve výši 90% hodnoty pojištěných korunových i devizových vkladů. Maximální limit pro jednoho vkladatele u jedné banky činí 25 000 EUR.

Za dobu své existence vyplatil Fond klientům více než 10-ti bank sumu v celkové výši cca. 12,7 mld. Kč. Momentálně probíhá řádná výplata náhrad klientů Union banky, Plzeňské banky a.s. a dodatečná výplata náhrad postižených osob z úpadku Moravia banky a.s.

5.2.8 PŮSOBENÍ CENTRÁLNÍ BANKY V ÚLOZE VĚŘITELE POSLEDNÍ INSTANCE

Centrální banka je mnohdy nazývána řadou odborníků jako „banka bank“. Z důvodu získávání dalších zdrojů pro financování aktivních operací (tzv. ziskový motiv) či z důvodu posílení likvidity určité obchodní banky, poskytuje úvěry obchodním a jiným bankám. Tímto tak pomáhá k posílení důvěryhodnosti, efektivnosti a bezpečnosti bankovního systému. Základní myšlenka vychází z toho, že úpadek banky může vést

k řetězovitému úpadku dalších bank a celkovému kolapsu bankovního systému v zemi. V této souvislosti můžeme hovořit o tzv. riziku nákazy, které spočívá v nebezpečí ohrožení likvidity "zdravých" bank vlivem úpadku jiné, obvykle velké, banky. Takový úpadek může vést k obavám a panice vkladatelů ostatních bank.

V souvislosti s plněním funkce věřitele poslední instance je třeba upozornit, že pomoc centrální banky by měla být zaměřena výhradně na banky, které jsou dočasně nelikvidní a nikoli nesolventní. Ty by místo snah o záchranu měly být urychleně likvidovány. Na tomto místě je však třeba zmínit problém týkající se úpadků velkých bank. V praxi bankovní regulace totiž existuje nepsané pravidlo, v rámci kterého centrální banka nemůže připustit úpadek velké banky. Toto pravidlo vychází z myšlenky, že čím větší banka je, tím horší jsou potencionální důsledky jejího kolapsu na celý bankovní systém. Z toho plynoucí vyšší ochrana velkých bank je však zjevným diskriminačním prvkem vůči malým a středním bankám.

6 DOHLED

6.1 PRAKTICKÝ VÝKON BANKOVNÍHO DOHLEDU

Dohled bank je zaměřen především na kontrolu dodržování základních pravidel činnosti bank. Jeho dvě nejpodstatnější součásti jsou dohled na místě a na dálku.

6.1.1 DOHLED NA MÍSTĚ

V oblasti praktického výkonu se bankovní dohled České národní banky zaměřuje zejména na posílení kontrol na místě. Jejich cílem je přímo na místě posoudit systémy řízení kreditního a tržního rizika, vnitřní kontrolní systémy bank, zhodnotit finanční pozici bank a ověřit jejich systémy vykazování pro bankovní dohled.

V oblasti řízení rizik je zjišťováno, zda banky identifikují všechna rizika, která podstupují, zda mají odpovídající metody měření výše podstupovaných rizik, zda výsledky měření rizik sledují a vyhodnocují a zda včas přijímají potřebná korekční rozhodnutí.

V oblasti vnitřních kontrolních systémů bank je hodnocena zejména jejich úplnost a dostatečnost pro danou banku a příslušný rozsah bankovních činností.

V rámci hodnocení finanční pozice jsou hodnoceny systémy oceňování aktiv bank, přičemž je postup banky ověřován na určitém omezeném vzorku aktiv.

Účelem ověřování systémů vykazování pro bankovní dohled je posoudit věrnost, přesnost a spolehlivost těchto systémů, a tím získat informaci o kvalitě dat předávaných bankami bankovnímu dohledu.

Pro efektivní průběh dohlídky na místě je samozřejmě důležitá kvalita metodiky, která se týká nejen průběhu dohlídky, ale i přípravy na ní, jejího závěrečného protokolu

a zhodnocení postavení banky z hlediska pravidel obezřetného podnikání i její finanční pozice v bankovním sektoru.

Ač se na první pohled zdá být dohled na místě jako nejefektivnější, domnívám se, že v sobě skrývá i mnoho nevýhod, které ho limitují a nemůže tak být uplatňován v takové míře, která by byla žádoucí. Jako hlavním nedostatkem se zdají být jeho vysoké náklady. V praxi tak k tomuto způsobu dohledu dochází převážně jen u bank problémových a nikoli u všech. Další slabinou je nedostatek odborně vzdělaných pracovníků, kterých tato činnost pro kvalitní výsledky vyžaduje.

Dohled na místě můžeme rozdělit na dvě skupiny dle rozsahu jeho vykonávání, a to

- (1) na **komplexní dohlídky**, které v sobě zahrnují dohled nad všemi činnostmi bank a poskytují nám tak hodnocení instituce jako celku a
- (2) na **dílčí dohlídky**, zaměřené na problematické oblasti, které vyplynuly ať již z dohledu na dálku či z komplexní dohlídky.

Pro představu uvádím, že v roce 2005 provedla Česká národní banka deset kontrol ve stejném počtu bank. V pěti bankách byla provedena komplexní kontrola všech činností, ve zbývajících bankách proběhla kontrola řízení vybraných rizik.³³

6.1.2 DOHLED NA DÁLKU

tzv. Monitoring

Základem dohledu na dálku je analýza informací z výkazů bankou pravidelně zasílaných, včetně sledování dodržování

³³ Česká národní banka, Bankovní dohled 2005, str. 10

obezřetnostních pravidel a limitů ze strany banky, informačních návštěv, auditorských zpráv a ostatních informací získaných ať již přímo z banky či z veřejných zdrojů. Součástí dohledu na dálku je i vydávání příslušných rozhodnutí a souhlasů ve vztahu k bankám, které vyplývají z platného zákona. V rámci dohledu na dálku probíhají rovněž pravidelná jednání s externími auditory bank, na nichž jsou diskutovány metodické otázky či zjištění auditora v bankách. V případě zjištění rozdílů mezi hodnocením auditora a bankovního dohledu probíhají jednání směřující k vysvětlení rozdílných výsledků.

Významným nástrojem dohledu na dálku jsou výše zmíněné informační návštěvy, které na rozdíl od dohlídek na místě neprobíhají v režimu zákona o státní kontrole. Informační návštěvy zpravidla řídí ředitel odboru bankovní inspekce a jsou zaměřeny zejména na strategii a hospodářské výsledky banky.

Jak již bylo naznačeno, mezi výhody tohoto modelu patří relativně nízké náklady, a dále možnost získávat průběžné informace o situaci v bance.

Kromě pravidelného vyhodnocování finanční situace bank se výkon dohledu na dálku zaměřuje na další aspekty činnosti bank. V roce 2005 bylo vydáno celkem 122 rozhodnutí souvisejících s posouzením odborné způsobilosti a důvěryhodnosti osob navrhovaných na funkce vedoucích zaměstnanců bank, se schválením externích auditorů bank, seznamů akcionářů před valnou hromadou, započítáváním podřízeného dluhu do kapitálu banky apod.³⁴

³⁴ Česká národní banka, Bankovní dohled 2005, str. 9

6.2 ÚLOHA DOHLEDU

Smysl existence dohledového orgánu na finančním trhu se zdá být jasný. Jeho role spočívá především v těchto třech na sebe navazujících činnostech

- (1) v dohledu nad dodržováním právních předpisů a opatření České národní banky,
- (2) v zjišťování nedostatků v činnosti banky a
- (3) v ukládání sankčních opatření.

Jak z bodu jedna vyplývá, banky jsou povinny dodržovat nejen samotné zákony, ale i normy nižší právní síly, které této právní úpravě dominují. Jde jednak o vyhlášky České národní banky a dále pak o opatření České národní banky.

Dalším úkolem bankovního dohledu je sledování činností prováděných obchodními bankami a nacházení nedostatků, které je třeba napravit či alespoň minimalizovat, aby nedocházelo k oslabení stability bankovního trhu či jiným nežádoucím jevům. Co se rozumí nedostatkem v činnosti stanoví § 26 odst. 3 zákona o bankách. Zde je pod písmeny a) až g) vyjmenováno několik skutkových podstat, z nichž některé jsou charakterizovány jako jednání proti konkrétnímu zájmu chráněnému zákonem a dále zde najdeme ustanovení, která jsou z důvodu složitosti problematiky formulována velice široce a mohou tak pojmout v podstatě všechna jednání, která by mohla vést k poruchám systému. Tímto ovšem dochází k překrývání jednotlivých skutkových podstat daného ustanovení což v praxi může činit nemalé neshody.

Bankovní dohled se rovněž zabývá problematikou kriminality ve finanční oblasti jako je např. výše zmíněné praní špinavých peněz, důvěrné obchody či jiné.

6.3 SANKČNÍ A NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ

Domnívám se, že tato část bankovního dohledu je natolik stěžejní, že se o ní zmíním širěji a budu jí věnovat tuto samostatnou kapitolu.

Zjistí-li Česká národní banka některé nedostatky v činnosti dozorovaného subjektu, musí dle závažnosti situace vyvodit důsledky. K tomu jí slouží celá škála prostředků, které mají různou povahu, od nejmírnějších sankcí jako je zjednání nápravy až po odejmutí bankovní licence jež znamená ukončení činnosti. Z tohoto důvodu musí při ukládání sankcí Česká národní banka důkladně vážit dopad daného opatření na banku a volit odpovídající tresty s ohledem na intenzitu a charakter protiprávního jednání. Z ustanovení § 26 odst. 2 je zřejmé, že zákon dává přednost právě zjednání pořádku odstraněním nežádoucího stavu před razantnějším zásahem, který by měl nastupovat až poté, co banky požadavky České národní banky na nápravu nesplní.

Dle § 26 odst. 4 zákona o bankách se všechna sankční a nápravná opatření v souvislosti se zjištěním nedostatků v činnosti banky ukládají ve správním řízení, nestanoví-li zákon jinak. Jinak stanoví např. ustanovení hned následující tj. odst. 5 až 10 téhož paragrafu. Kde mimo jiné stojí, že účastníkem řízení je pouze dotčená banka či to, že řízení je zahájeno až doručením rozhodnutí, proti kterému lze podat rozklad, který nemá odkladný účinek, a o kterém rozhoduje bankovní rada České národní banky.

6.3.1 PENĚŽITÁ POKUTA

Na rozdíl od opatření k nápravě, které bývá ukládáno v případě trvajících závadného stavu, lze pokutu uložit i za ojedinělé porušení právní povinnosti. Pokuta za nedostatky v činnosti banky je příjmem státního rozpočtu a může činit až 50 milionů korun českých. Česká národní banka ji může uložit

do jednoho roku od zjištění nedostatku, nejpozději však do deseti let ode dne, kdy nedostatek vznikl.³⁵

6.3.2 OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Zjistí-li Česká národní banka nedostatky v činnosti banky může zároveň s pokutou či bez ní vyžadovat ve stanovené lhůtě zjednání nápravy. Tato lhůta nemůže být kratší 24 hodin. Náprava jež může být po bance požadována spočívá zejména dle § 26 odst. 1 písm.a)

- (1) v omezení některé povolené činnosti nebo v ukončení nepovolené činnosti,
- (2) ve výměně osob ve vedení banky,
- (3) ve vytvoření odpovídající výše opravných položek a rezerv,
- (4) ve snížení základního kapitálu,
- (5) ve výměně členů dozorčí rady banky nebo
- (6) v použití zisku po zdanění přednostně k doplnění rezervních fondů nebo ke zvýšení základního kapitálu banky.

Výčet toho co může Česká národní banka za účelem nápravy požadovat není taxativní a seznam kroků, které směřují k dosažení nápravy je rozsáhlý.

Zajímavostí zůstává, že některá opatření ač směřují proti bance samotné, musí schválit její vlastníci, akcionáři, kvalifikovanou většinou na valné hromadě a bez jejich souhlasu by banka tuto nápravu nemohla provést.

³⁵ *Bakeš M. a kol., Finanční právo, Praha: 2006 C.H.Beck, 4. vydání str. 56*

Pokud dotčená banka sama nezjedná nápravu na žádost České národní banky nebo ve výjimečných případech i bez předchozího požadavku České národní banky, může centrální banka přistoupit ke zjednání nápravy sama, a to změnou bankovní licence s vyloučením nebo omezením některých tzv. vedlejších bankovních činností podle § 1 odst. 3 zákona o bankách, nařízením mimořádného auditu provedeného na náklady banky, zavedením nucené správy, nedobrovolným snížením základního kapitálu banky o částku odpovídající neuhrazené ztrátě banky nebo zákazem či omezením provádění operací bankou s osobami, které jsou s ní úzce propojeny, které jsou součástí stejného konsolidačního celku nebo mají k bance zvláštní vztah.³⁶

Zvláštní ustanovení³⁷ je věnováno situaci kdy kapitálová přiměřenost banky na individuálním základě je menší než dvě třetiny poměru stanoveného Českou národní bankou. To znamená, že banka nemá odpovídající krytí rizik, která podstupuje. V takovémto případě je Česká národní banka oprávněna ve správním řízení uložit jedno nebo více opatření stanovených v § 26a odst. 1 písm. a) až e)³⁸. Přičemž ustanovení pod písm. a) je v praxi používáno jako základní, protože jako jediné

³⁶ Bakeš M. a kol., Finanční právo, Praha: 2006 C.H.Beck, 4. vydání str. 54

³⁷ §26a zákona o bankách

³⁸ §26a zákona o bankách

a) zvýšit základní kapitál tak, aby byl dosažen ukazatel kapitálové přiměřenosti banky na individuálním základě,

b) pořízovat pouze aktiva s rizikovou vahou nižší než 100%,

c) nezískávat žádný podíl na základním kapitálu a na hlasovacích právech v žádné právnické osobě s výjimkou smluv uzavřených před uložením tohoto opatření, nenaložit ani nezískat žádnou další právnickou osobu nebo její organizační jednotku,

d) neposkytovat žádný úvěr osobě se zvláštním vztahem k bance,

e) neposkytovat úrokové sazby z vkladů převyšující současné běžné úrokové sazby z vkladů srovnatelných částek a se srovnatelnou splatností tak, jak budou zjištěny Českou národní bankou.

nařizuje povinnost zvýšit základní kapitál přímo a je proto nejúčinnější. Oproti tomu, ostatní opatření mohou k požadované nápravě přispět pouze nepřímo a navíc nikoli v krátkém čase. Z povahy všech opatření § 26a odst. 1 vyplývá, že jsou časově limitována, a to do doby, než je dosaženo žádoucího stavu.

V následujícím paragrafu je pak dále stanovena informační povinnost banky, přesněji řečeno jejího statutárního orgánu nebo dozorčí rady o tom, že bance hrozí platební neschopnost či jí hrozí ztráty které mohou mít vliv na pokles kapitálové přiměřenosti. Povinnost sdělovat informaci o možném poklesu kapitálové přiměřenosti pod stanovenou mez nastává již v okamžiku existence pouhé pravděpodobní hrozící ztráty. Za této situace může pak Česká národní banka začít včasné vytvářet předpoklady k účinnému zásahu.

6.3.3 NUCENÁ SPRÁVA

Podle § 27 zákona o bankách, může ústřední banka rozhodovat o zavedení nucené správy v obchodní bance.

Ústřední banka může zavést nucenou správu za situace, kdy nedostatky v činnosti banky ohrožují stabilitu bankovního systému a nebyly učiněny žádné kroky k odstranění těchto nedostatků. Jde zejména o případy kdy

- (1) banka provádí obchody způsobem, který poškozují zájmy jejich vkladatelů nebo ohrožuje bezpečnost systému,
- (2) banka je řízena osobami, které nemají dostatečnou odbornou způsobilost nebo nejsou občansky bezúhonné nebo
- (3) bankou vytvořený souhrn rezerv a opravných položek nepostačuje k pokrytí rizik vyplývajících z bankou vykázaného objemu klasifikovaných aktiv.

6.3.3.1 ROZHODNUTÍ O ZAVEDENÍ NUCENÉ SPRÁVY

Okamžikem zavedení nucené správy v bance, který začíná doručením písemného vyhotovení rozhodnutí, se výkon funkce všech orgánů banky pozastavuje, dochází fakticky k omezení výkonu vlastnických práv akcionářů a za banku může jednat jako statutární orgán pouze jmenovaný správce. Jediným možným úkonem, který může banka respektive představenstvo banky jako její statutární orgán učinit, je podání opravného prostředku proti zavedení nucené správy. Názor na to, kdo je legitimován k takovému podání, není zcela jednoznačný neboť rozklad lze podat až v době, kdy došlo k pozastavení výkonu všech orgánů banky, a tak by se mohlo zdát, že vlastně jediným oprávněným k tomuto podání může být ustanovený správce. Tento postup se mi zdá být poněkud paradoxní, protože takovéto chování lze od osoby správce jen těžko očekávat. Jsem názoru, že z logiky věci vyplývá možnost podat opravný prostředek samotnou bankou.

Rozhodnutí o zavedení nucené správy musí, vedle meritorního výroku, obsahovat zdůvodnění a poučení o rozkladu. Naproti tomu nemusí obsahovat dobu trvání nucené správy, zákon však nevylučuje, aby v rozhodnutí byla nucená správa časově omezena. Vedle uvedeného obsahu, který je obligatorní, může ústřední banka v rozhodnutí stanovit omezení nebo zákaz přijímání vkladů a poskytování úvěrů. Právní úprava stanoví ústřední bance možnost, aby částečně nebo úplně pozastavila nakládání vkladatelů s jejich vklady v bance. Jde o důsledek toho, že zavedení nucené správy vyvolává logicky obavy o peněžní prostředky a následnou snahu o jejich výběr.

Nuceného správce jmenuje a odvolává bankovní rada, a to z řad zaměstnanců České národní banky. Vzhledem k složitosti celé záležitosti je dle § 28 odst. 2 zákona o bankách správce oprávněn přibrat k výkonu nucené správy další osoby, které na rozdíl od správce nejsou oprávněny rozhodovat nebo jednat jménem banky. Správce je ze zákona oprávněn ke svolání valné

hromady a k účasti na ní. V praxi k této situaci ovšem nedochází, jelikož dle odstavce následujícího může správce o všech věcech v působnosti valné hromady rozhodovat sám. Jediné omezení spočívá v získání předchozího souhlasu pro určité úkony od České národní banky. Tato situace nastane v případě, kdy nucený správce

- (1) rozhoduje o věcech v působnosti valné hromady s výjimkou rozhodnutí o zrušení banky,
- (2) jestliže to vyžaduje situace, může částečně nebo úplně pozastavit nakládání s vklady, v tomto případě je navíc třeba požadovat povolení ministerstva financí,
- (3) zjistí-li předlužení banky, je oprávněn podat návrh na vyrovnání nebo prohlášení konkurzu.³⁹

Jestliže správce poruší uvedenou povinnost, kterou je oprávněn vykonávat, může bance vzniknout nárok na náhradu škody. Poněvadž správce vykonává svou funkci jako zaměstnanec ústřední banky, mohla by banka uplatnit tento nárok jen vůči ústřední bance, nikoliv vůči správci.

Zavedení nucené správy i její zrušení se zapisují do obchodního rejstříku, a to deklaratorním zápisem. Návrhy na zápisy týkající se nucené správy podává centrální banka.

6.3.3.2 ZÁNİK NUCENÉ SPRÁVY

Právní úprava obsahuje tři možné způsoby skončení nucené správy.

- (1) Nucená správa končí především **doručením rozhodnutí** ústřední banky o skončení nucené správy. I když toto

³⁹ Dvořák Petr, Bankovníctví pro bankéře a klienty, Praha: 2005, Linde, str. 198

skončení se zapisuje na návrh ústřední banky do obchodního rejstříku, dle § 31 zákona o bankách, má tento zápis rovněž pouze deklaratorní účinek,

- (2) dále končí, jestliže je na jmění banky **vyhlášen konkurs**. K zániku nucené správy však logicky dochází i dnem, kdy byl zamítnut návrh na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku banky, poněvadž podle § 68 odst. 3 písm. f) obchodního zákoníku se banka jako obchodní společnost v tomto případě zrušuje.
- (3) nucená správa však končí vždy nejpozději **uplynutím 24 měsíců** od jejího zavedení.

Nucenou správu, stejně tak jako některá opatření k nápravě, nelze uložit pobočce zahraniční banky. Namísto toho, v případě porušování tuzemských právních předpisů, může Česká národní banka požádat příslušný orgán bankovního dohledu domovského státu zahraniční banky, aby přijal potřebná opatření k odstranění protiprávního stavu a Českou národní banku o tom informoval.⁴⁰

První bankou, ve které byla zavedena nucená správa, byla Kreditní a Průmyslová banka Praha na podzim roku 1993, k poslednímu uvalení nucené správy došlo prozatím na dnes již neexistující Investiční a Poštovní banku a.s.

Cílem nucené správy je, aby co nejmenší počet osob přišel o svůj vklad nebo o jeho část. Za tímto účelem je možný vstup jedné nebo více třetích osob, které koupí aktiva postižené banky a současně převezmou i její závazky. K tomuto došlo

⁴⁰ *Bakeš M. a kol., Finanční právo, Praha: 2006 C.H.Beck, 4. vydání str. 56*

i v roce 2000 kdy se Československá obchodní banka a.s. dohodla s nuceným správcem Investiční a poštovní banky a.s., Českou národní bankou a Ministerstvem financí na převzetí provozu Investiční a poštovní banky a.s.

Jinou variantou, jak zachránit banku před jejím krachem, je dle § 32 zákona o bankách možnost poskytnutí půjčky přímo od České národní banky. Tato finanční pomoc, která má vést k odstranění dočasného nedostatku likvidity je přednostní pohledávkou a má tak prioritu před všemi ostatními závazky banky.

6.3.4 ODEJMUTÍ BANKOVNÍ LICENCE

Licenci může Česká národní banka odejmout i bez předcházející nucené správy při přetrvávání závažných nedostatků v činnosti banky nebo pobočky zahraniční banky, když předchozí kroky nevedly k žádoucímu výsledku a za předpokladu existence stanoviska Ministerstva financí. Navíc je centrální banka bez dalšího **povinna** odejmout povolení v případě, že kapitálová přiměřenost banky je menší než jedna třetina stanoveného poměru.

Dále **může** takto učinit pokud došlo k udělení bankovní licence na základě nepravdivých údajů či banka nebo pobočka zahraniční banky nezačali svou činnost do dvanácti měsíců ode dne udělení bankovní licence nebo nepřijímají vklady od veřejnosti nebo neposkytují úvěry po dobu delší šesti měsíců. V těchto případech by striktní povinnost odejmout licenci nebyla na místě, a tak je vždy dáno na konkrétní posouzení České národní banky z jakého důvodu k nedostatkům v jednotlivých případech došlo.

Zákon o bankách upravuje daný postup České národní banky v části desáté, § 34 a násl.

Po pravomocném rozhodnutí nesmí bankovní ústav přijímat vklady ani poskytovat úvěry a smí provozovat pouze činnosti,

kteřé jsou nezbytné k vypořádaní jeho pohledávek a závazků. Vzhledem k tomu, že postižená akciová společnost pozbyla oprávněnost k provozování živnosti, musí dojít k jejímu zrušení a tedy k její likvidaci.

Dle § 35 zákona o bankách se v rozhodnutí o odnětí licence stanoví datum, ke kterému se tato licence odnímá. Toto ustanovení je ovšem v rozporu s § 7a téhož zákona, který stanoví, že k zániku banky dochází dnem, kdy nabylo rozhodnutí o odnětí licence právní moci. Podle mého názoru je smysluplnější dát přednost § 7a, který byl do zákona začleněn jednak později a zároveň nevidím důvod, aby po konstatování nedostatků v činnosti banky byl její zánik nadále odkládán. Dni zániku banky musí ještě předcházet zveřejnění v obchodním věštníku a pokud jde o pobočku zahraniční banky, musí být věc oznámena orgánu pověřenému bankovním dohledem v příslušném státě.

K zajímavému závěru dospěl ve svém rozhodnutí⁴¹ Nejvyšší soud České republiky ohledně povinnosti platit úroky z vkladů přijatých od klientů před právní mocí rozhodnutí o odnětí bankovní licence. Šlo zde v podstatě o výklad znění § 35 odst. 2 zákona o bankách. Soud v tomto případě judikoval, že tato povinnost banky s odnětím bankovní licence nezaniká a banka, které bylo pravomocně odňato povolení působit na trhu, má do vypořádaní svých pohledávek a závazků nadále postavení banky dle zákona o bankách. Je tak nadále nositelkou práv a závazků, které pro ni vyplývají z právních vztahů vzniklých do právní moci rozhodnutí o odnětí povolení působit jako banka a je povinna tyto vypořádat.

⁴¹ Nejvyšší soud České republiky, Jc 10/2005 29 Odo 218/2004, ze dne 26.10.2004

7 BANKOVNÍ DOHLED NA KONSOLIDOVANÉM ZÁKLADĚ

V poslední kapitole bych se ráda krátce zmínila o institutu, který byl do našeho právního řádu začleněn v době nedávno minulé, a to především v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie. V zákoně o bankách se této problematice věnuje část osmá, která sem byla včleněna tzv. **harmonizační novelou č. 126/2002 Sb.** Došlo tak k rozšíření dosavadních pravomocí České národní banky a k dohledu na individuálním základě jí tak přibyl i výkon dohledu konsolidovaného.

Co se rozumí konsolidačním celkem stanoví § 26d odst. 1 zákona o bankách.

Obecně se konsolidačním celkem míní skupina nejméně dvou osob, z nichž alespoň jedna je bankou. Tato skupina se skládá z ovládaných a ovládajících osob a dalších přidružených společností tj. právnických osob, ve kterých má jiná osoba přímý nebo nepřímý podíl nejméně 20% na základním kapitálu nebo hlasovacích právech, pokud tuto právnickou osobu neovládá.⁴²

Konsolidovaný dohled tudíž představuje obecný přístup bankovního dohledu, který se snaží stanovit sílu celé skupiny. Hlavním rizikem skupiny je, že finanční obtíže nebankovního člena skupiny mohou ohrozit finanční stabilitu banky ve skupině. Jsem názoru, že již pouhé zprávy o ztrátách či klesajících ziscích takového člena mohou způsobit oslabení

⁴² *Bakeš M. a kol., Finanční právo, Praha: 2006 C.H.Beck, 4. vydání str. 53*

pověsti bankovní instituce a tím může docházet k úbytku vkladatelů.

Pravidla konsolidovaného dohledu vychází především z doporučení Basilejského výboru pro bankovní dohled a jejich zakotvení bychom našli i ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES v hlavě V. kapitole 3. Právní úpravu této oblasti si vyžádal trh tím, že se banky začaly angažovat i v jiných oblastech finančních služeb formou vytváření finančních skupin zahrnujících např. pojišťovnu, penzijní fond, investiční společnost, investiční fondy, finanční leasingovou společnost, faktoringovou společnost a jiné.

Pravidla konsolidovaného dohledu se týkají především tzv. obezřetného podnikání a sleduje se tak předně kapitálová přiměřenost a úvěrová angažovanost konkrétního celku. Další povinností osob podléhajících dohledu na konsolidovaném základě je informační povinnost vůči regulátorovi. Podrobnosti o těchto povinnostech bychom mohli najít ve vyhlášce České národní banky č. 333/2002 Sb., kterou se stanoví pravidla obezřetného podnikání na konsolidovaném základě.

Konsolidovaný dohled v žádném případě nenahrazuje dohled nad jednotlivými osobami a znamená sledování a regulaci rizik konsolidačních celků, jejichž součástí je banka. Nesprávné by ovšem bylo se domnívat, že se působnost dohledu České národní banky rozšiřuje na činnost všech osob zahrnutých do konsolidačního celku. Na nebankovní členy se takovýto dohled vztahuje pouze v rozsahu, v němž jim zákon o bankách ukládá určité povinnosti, jejichž nedodržení může být Českou národní bankou sankcionováno pokutou až do výše 50.000.000,- Kč.

Aby se dosáhlo co možná nejefektivnějšího výsledku, vyžaduje to kvalitní spolupráci s ostatními institucemi. Vzhledem k tomu, že ve finančním sektoru působí ve velké míře subjekty kontrolované zahraničními vlastníky, má nezbytný význam i spolupráce se zahraničními regulátory.

Závěrem bych zmínila, že před výše jmenovanou harmonizační novelou sice Česká národní banka dohled na konsolidovaném základě vykonávala, ale pouze v omezeném rozsahu tak, jak jí povolovala platná legislativa, která jí vůči nebankovním subjektům těchto skupin prakticky žádnou pravomoc nedávala. Harmonizační novela tedy jednoznačně kompetence České národní banky posílila.

8 ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se především podrobněji zabývala vztahem mezi centrální bankou jako dozorujícím orgánem a obchodními bankami jako orgány dozorovanými. Cíl institutu bankovní regulace a dohledu spočívává v neustálém naplňování základních úkolů jako jsou například udržení stability a rentability finančního systému, dále pak udržení důvěry veřejnosti ve finanční sektor, eliminace systematických rizik a tržních nerovnováh, ochrana vkladatelů i investorů a jiné.

Podle mého názoru je především třeba najít správnou míru bankovního dozoru, který, jak z mé práce vyplývá, je v bankovním sektoru nepostradatelný. Zohledněno ale musí být i to, že přílišná regulace potlačuje podnikání a konkurenceschopnost bank a může vést ke zdražení služeb. Nebylo by tedy vhodné regulovat bankovní sektor tak, aby z něj bylo riziko zcela vymazáno. Ochota podstoupit riziko je základem růstu tržní ekonomiky. V dnešní době, stejně jako v jiných ekonomických oblastech, není míra regulace a její ovlivňování ovšem pouze ekonomickou a technickou záležitostí. I v oblasti bankovní regulace se často projevují politické vlivy vlády a různých nátlakových skupin, které usilují o ovlivnění chování bank a jsou překážkou fungování volného trhu. Tyto politické vlivy obvykle vedou spíše k prosazení různých omezení bankovní činnosti, resp. vstupu do bankovního odvětví. Jedná se tedy zejména o snahy zavádět negativní regulační pravidla.

Při studování materiálů pro tuto diplomovou práci, jsem se setkala především s články a debatami ohledně aktuálního tématu integrace dozoru nad finančním trhem do České národní banky. Položila jsem si zde otázku, nakolik asi souvisí vznik

jednoho regulátora s tím, že po vstupu České republiky do eurozóny, přijde Česká národní banka o značnou část svých pravomocí v měnové politice a zda si tak spíše centrální banka nehledá novou náplň pro svou činnost. S přijetím eura jako peněžní jednotky klesne význam České národní banky, protože řada jejich pravomocí přejde na Evropskou centrální banku. V případě, že by se tedy reorganizace finančního trhu vydala cestou jinou, jenž by bankovní dohled svěřila do kompetence jiné samostatné instituci, zbylo by v blízké budoucnosti České národní bance pouze omezené množství činností. To se nestalo, zřejmě z důvodů finančních, a právě naopak, začleněním dalších dozorů do centrální banky, došlo k výraznému posílení jejich pravomocí.

Vývojové tendence regulace a dohledu konceptuálně zastřešuje současné přibližování České republiky na úroveň původních členských států Evropské unie, v jehož rámci si Česká národní banka za hlavní strategický cíl stanovila vybudování silného, stabilního a efektivního bankovního sektoru. Tento cíl chce dosáhnout konsolidací této oblasti, podporou jeho dalšího rozvoje, komplexní harmonizací legislativy s legislativou Evropské unie, včetně obezřetnostních a dalších regulačních opatření, zajištěním kvalitního výkonu bankovního dohledu a vybudováním standardního dohledu nad finančním trhem v širším slova smyslu. K tomu přispívá především postupná a důsledná aplikace příslušných ustanovení direktiv Evropské unie, týkajících se výkonu bankovního dohledu. Česká republika již převzala většinu nejdůležitějších směrnic ve všech oblastech přidružení.

V současné době by si dle mého názoru měla Česká republika v rámci integrace do mezinárodních struktur vytvořit potřebné podmínky zejména zvýšením výkonnosti a konkurence-

schopnosti jak celé ekonomiky, tak i bankovního sektoru. Cílem by mělo být bankovní sektor co nejrychleji plně ozdravit, posílit, restrukturalizovat a zvýšit jeho důvěryhodnost především tím, že se bude usilovat o dosažení vyšší transparentnosti dohledu a přijímaných opatření. Systém bankovní regulace a dohledu v České republice by tomu měl pomoci především včasnou a důslednou implementací doposud získaných nástrojů.

Vzhledem k tomu, že největší domácí banky v zemích Evropské unie jsou většinou vlastněny zahraničními bankami, je také velmi důležité, aby bankovní dohledy příslušných zemí úzce navzájem spolupracovaly.

Předpokladem dosažení stanovených cílů je aktivní spolupráce i na mezinárodní úrovni. Česká národní banka se podílí na tvorbě Basel II prostřednictvím účasti svých zástupců v pracovní skupině Core Principles Liaison Group, což zaručuje dobrý přístup k aktuálním informacím a zároveň dává možnost vyjadřovat stanoviska k některým otázkám, a tak alespoň v omezené míře ovlivňovat tvorbu nových pravidel.

V posledním desetiletí se zvýšil počet pracovníků dohledu i jejich kvalifikace. Samotné banky i jejich dohled nabyly mnoha zkušeností, Česká národní banka i vláda vydaly mnoho opatření posilujících stabilitu ekonomiky, spolupráce a komunikace mezi regulátory značně vzrostla. Domnívám se tedy, že díky výše uvedeným faktorům přispěje dokonalejší systém regulace a dohledu k lepšímu využití makroekonomické a mikroekonomické situace - růstu, rovnováhy, rentability - a přispěje tak k celkovým národohospodářským výsledkům, stabilitě a schopnosti mezinárodní spolupráce České republiky.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bakeš M. a kol., Finanční právo, C.H. Beck 4. vydání, ISBN 80-7179-431-7, Praha 2006

Barák Josef a kol., Zákon o bankách, komentář a související předpisy, Linde, ISBN 80-7201-418-8, Praha 2003

Publikace ČNB, Česká národní banka 1993-2003, Česká národní banka, Praha 2003

Revenda Zbyněk, Mandel Martin, Kodera Jan, Musílek Petr, Dvořák Petr, Brada Jaroslav, Peněžní ekonomie a bankovníctví, MANAGEMENT PRESS, ISBN 80-7261-132-1, Praha 2005

Sekera Bohuslav Doc. RNDr. CSc., Banky a bankovní produkty, PROFESS CONSULTING s.r.o., ISBN: 80-85235-51-X, Praha 1997

Dvořák Petr, Bankovníctví pro bankéře a klienty, Linde, ISBN 80-7201-515-X, Praha 2005

Velek Jan, Základní informace o českém bankovníctví, Bankovní institut-vysoká škola, ISBN 80-7265-034-3, Praha leden 2000

Revenda Zbyněk, Centrální bankovníctví, Management Press, ISBN 80-7261-051-1, Praha 2001

Nehybová Marta, Regulace a dohled nad bankami, nakladatelství a vydavatelství Miroslav Nehyba, ISBN 80-902645-5-7, Brno 1999

Lér Leopold, Regulace činnosti bank, Bankovní institut a.s., Praha listopad 1997

kolektiv autorů, Bankovníctví, Bankovní institut a.s., Praha červen 2004

Babouček Ivan a kol., Bankovní regulace a dohled, Bankovní institut-vysoká škola, ISBN 80-7265-053-X, Praha listopad 2002

Babouček Ivan a kol., Regulace činnosti bank, Bankovní institut a.s., Praha únor 2005

Jílek Josef, Finanční rizika, Grada Publishing 2000, ISBN 80-7169-579-3

Česká národní banka, Bankovní dohled 2005

Časopis Bankovníctví, měsíčník hospodářských novin

webové stránky České národní banky: <http://www.cnb.cz>

webové stránky Ministerstva financí ČR: <http://www.mfcr.cz>

10 PŘÍLOHY

10.1 Přehled bank v České republice k 31.8.2006

Banky s převážně (více než 50 %) českou účastí	Banky s převážně (více než 50%) zahraniční účastí	Pobočky zahraničních bank
<ol style="list-style-type: none"> 1. Česká exportní banka, a.s. 2. Českomoravská stavební spořitelna, a.s. 3. Českomoravská záruční a rozvojová banka, a.s. 4. eBanka, a.s. 5. HYPO stavební spořitelna a.s. 6. Hypoteční banka, a.s. 7. Modrá pyramida stavební spořitelna, a.s. 8. PPF banka a.s. 9. Stavební spořitelna České spořitelny, a.s. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. BAWAG Bank CZ a.s. 2. Citibank a.s. 3. Česká spořitelna, a.s. 4. Československá obchodní banka, a.s. 5. GE Money Bank, a.s. 6. HVB Bank Czech Republic a.s. 7. IC Banka, a.s. 8. J & T Banka, a.s. 9. Komerční banka, a.s. 10. Raiffeisenbank a. s. 11. Raiffeisen stavební spořitelna a.s. 12. Volksbank CZ, a.s. 13. Wüstenrot - stavební spořitelna a.s. 14. Wüstenrot hypoteční banka a.s. 15. Živnostenská banka, a.s. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ABN AMRO Bank N.V. 2. Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ (Holland) N.V. Prague Branch, organizační složka 3. CALYON S.A., organizační složka 4. COMMERZBANK Aktiengesellschaft, pobočka Praha 5. Deutsche Bank Aktiengesellschaft Filiale Prag, organizační složka 6. Fortis Bank SA/NV, pobočka Česká republika 7. ING Bank N. V. 8. HSBC Bank plc - pobočka Praha 9. Oberbank AG pobočka Česká republika 10. PRIVAT BANK AG der Raiffeisenlandesbank Oberösterreich, pobočka Česká republika 11. Raiffeisenbank

		im Stiftland eG pobočka Cheb, odštěpný závod 12. Všeobecná úverová banka a.s., pobočka Praha 13. Waldviertler Sparkasse von 1842
--	--	---

Zdroj: ČNB: http://www.cnb.cz/bd_seznam.php

10.2 Chronologie krachů českých bank

Banka	Popis krachu
Kreditní a průmyslová banka	Nucená správa zavedena 30.9.1993, v roce 1995 odebrání bankovní licence a nucená správa
Banka Bohemia	Nucená správa zavedena v roce 1994, od roku 1995 banka v likvidaci
AB Banka	O licenci banka přišla koncem roku 1995, od roku 1996 banka v likvidaci, od 1999 v konkurzu
Česká banka	O licenci banka přišla v roce 1995, od roku 1996 je v likvidaci a konkurzu
Ekoagrobanka	Nucená správa zavedena v roce 1996, do banky vstoupila Union banka, od roku 1998 Ekoagrobanka v likvidaci
COOP banka	Nucená správa zavedena v roce 1996, v roce 1998 přišla o licenci, od roku 1999 je v likvidaci
První slezská banka	V roce 1996 jí ČNB zakázala působit, od 1996 je v likvidaci
Podnikatelská banka	Nucená správa zavedena v roce 1996, do banky v roce 1998 vstoupila slovenská skupina J&T Finance Group
Realitbanka	Nucená správa zavedena v roce 1996, od roku 1997 v konkurzu
Velkomoravská banka	Nucená správa zavedena v roce 1996, od roku 1998 v konkurz, v roce 1997 ČNB odňala licenci
Kreditní banka Plzeň	Od roku 1996 v likvidaci a bez licence ČNB, konkurz od 1998